

1.
Prologi sancti Hiero-
nymi In Bibliam

EIGENTUM DER
K. UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK MÜNCHEN

Incipit epistola sancti hieronymi ad paulinū

presbiterū de oibus diuine historie libris. ca. i.

EIGENTUM DER
UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK MÜNCHEN

Ater Ambrosius tua mihi munuscula perferēs
detulit simul et suauiſſimas litteras: que a prin-
cipio: amicitiarū fidem: probate iam fidei: et ve-
teris amicitie noua preferabant. Vera enim illa necessi-
tudo est: et crisi glutino copulata: quā non utilitas rei
familiaris: non presentia tantū corporū: non subdola
et palpans adulatio: sed dei timor: et diuinarū scriptu-
rarum studia conciliant. Legimus in veteribus histo-
riis: quosdā lustrasse prouicias nouos adisse populos:
maria transisse: vt eos quos ex libris nouerant: coram
quoq; viderent. Sic pythagoras memphiticus vates:
sic plato egyptū et archytam tarētinum: eāq; orā italie
que quōdam magna grecia dicebatur: laboriosissime p-
agrat: vt qui athenis magister erat et potēs: cuiusq;
doctrinas achademie gymnasia personabant: fieret pe-
grinus atq; discipulus malens aliena verecūde discere
q; sua impudenter ingerere. Deniq; cū lrās quasi toto
orbe fugientes psequitur: captus a piratis et venunda-
tus: tyranno crudelissimo paruit: ductus captiuus vin-
ctus et seruus: tamen quia phūs maiore mente se fuit.
Ad titum liuiū lacteo eloquentie fonte manantem: de
vltimis hispanie galliarūq; finibus: quosdā venisse no-
biles legimus: et quos ad contēplationem sui roma nō
traxerat vnus hois fama per duxit. Habuit illa etas in-
auditū oibus seculis: celebrandūq; miraculū vt urbem

tantam ingressi: aliud extra urbē q̄rerent. Apollonius
 siue ille mag⁹ vt vulg⁹ loq̄tur siue ph̄s vt pythagorici
 tradūt irauit p̄sas: p̄trāsīuit caucasū albanos: sythas
 massageras: opulētissima in die regna penetravit: et ad
 extremū latissimo phison amne trāsmissio puenit ad bra
 gmanas: vt hyarchāi trono sedētē aureo z de tātali sōte
 potātē: iter paucos discipulos: de natura: de moribus:
 ac de cursu dierū z syderū audiret docētē. Inde p̄ elami
 tas/babylonios/chaldeos/medos/assyrios/parthos/
 syros/phenices/arabes/palestinos reuersus ad alexā
 dria p̄rexit/ad ethiopiā/vt gymnosophistas z famosissi
 mā solis mēsa videret in sabulo. Inuenit ille vir vbiq̄
 qd̄ disceret. et sēp p̄ficiēs sēp se melior fieret. Scripsit
 sup hoc plenissime octo voluūb⁹ phylosratus. ca.ii.

Quid loquar de seculi hoibus cū ap̄ls paulus vas
 electionis et magister gētū qui de cōsciēcia tanti
 in se hospitis loquebat dicēs: An experimētum
 queritis eius q̄ in me loq̄tur x̄ps Post damascū arabia
 q̄ lustratā ascēdit hierosolimā vt videret petrū z māsit
 apud eū diebus quidecim. Hoc enī mysterio hebdoma
 dis et ogdoadis futurus gētū p̄dicator instruedus erat
 Rursūq̄ post ānos quattuordecim assūpto barnaba et
 tito. exposuit cū ap̄lis euāgelii: ne forte in vacuū curre
 ret aut cucurrisset habet enī nescio quid latētis energie
 viue vocis actus et i aures discipuli de auctoris ore trās
 fusa fortius sonat. Cū et eschines cū rhodierularer: et
 legeret illa demosthenis orō quā aduersus eū habuerat
 mirātib⁹ cūctis atq̄ laudātib⁹ suspirās ait. Quid si ip
 sū audissetis bestia sua X̄ba resonātem. Ca.iii.

De hoc dico q̄ sit aliqd̄ in me tale: qd̄ vel possis
 a me audire vel velis discere: sed quo ardor tu⁹
 et discendi studiū: etiā absq̄ nobis per se p̄bati

3
 debeat. Ingeniū docile z sine doctore laudabile est. Nō
 quid iuentias sed quid q̄ras cōsideramus. Adollis cera
 et ad formādū facilis: etiā si artificis z plaste cessent ma
 nus: tñ virtute torū est q̄cqd̄ esse pōt. Paulus ap̄ls ad
 pedes gamalielis legē moyli z p̄phetas didicisse se glo
 riatur: vt armatus sp̄ualibus tellis: postea doceret cōfi
 denter. Arma enī nostre militie nō carnalia sūt: sed po
 tentia deo: ad destructionē munitiōnū z cogitatiōes de
 struētēs z oēm altitudinē extollentē se aduersus sciam
 dei: et captiuātes oēm intellectū ad obediēdū x̄po: et para
 ti subiugare oēm inobediētā. Timotheū scribit ab infā
 tia sacris lris eruditū: et hortat ad studiū lectionis: ne
 negligat grām q̄ data sit ei p̄ ipositionē manus p̄sbiteri
 Tito p̄cipit: vt inter ceteras virtutes ep̄scopi: quas bre
 ui sermōe depinxit: sciam quoq̄ nō negligat scripturaz
 obtinentē inq̄t eū qui scdm̄ doctrinā est: fidelē sermonē
 vt potens sit exhortari in doctrina sana: et contradicen
 tes reuincere. Ca.iiii.

Sancta quippe rusticitas solū sibi p̄dest: et quā
 tū edificat ex vite merito ecclesiā x̄pi: tātū nocet
 si destruētibus nō resistat. Malachias p̄pheta
 imo p̄ malachiā dñs interrogauit sacerdotes legē. Intan
 tū sacerdotis officii est: interrogatū respōdere de lege.
 Et in deuteronomio legimus. Interroga patrē tuū et
 annūciabit tibi: maiores tuos et dicent tibi. In psalmo
 quoq̄ cētesimo decimo octauo. Lātābiles mihi erāt ius
 tificatiōes tue in loco pegrinatiōis mee. Et in descrip
 tiōne iusti viri: cū eū arbor vite dauid q̄ est in paradiso
 cōparet: iter ceteras virtutes hoc etiā itulit. In lege dñi
 voluntas eius: et in lege eius meditabitur die ac nocte.
 Daniel in sine sacratissime visionis ait: iustos fulgere
 quasi stellas: z itelligētes idest doctos quasi firmamētū
 Quidesiquantū inter se distant iusta rusticitas et docta

iusticia: Alii stellis: alii celo cōparantur. Quō iuxta he-
 braicā veritatē: vtrūq; de eruditis possit intelligi. Ita. n.
 apud eos legimus. Qui autē docti fuerit fulgebūt quasi
 splendor firmamenti et qui ad iusticiā erudiūt multos:
 quasi stelle in ppetuas eternitates. Cur dicit Paulus
 apłus vas electionis? Nēpe q; vas legis et scripturarū.
 Ictārū erat armariū. Pharisei stupēt in dñi doctrina et
 mirātur in petro. et iohāne quō legē sciānt cū lrās nō di-
 dicerit. Quicqd em̄ aliis exercitatio et quotidiana i lege
 meditatio tribuere solet illis hoc spūs scūs suggerebat.
 Et erant iuxta quod scriptū est docibiles deo. Duodeci
 annos saluator i pleuerat et in tēplo sedēs de q̄stionibus
 legis interrogās magis docet dū prudenter interrogat.
 Nisi forte rusticū petrū rusticū iohēm dicimus quorum
 vterq; dicere poterat et si impitus sermone: nō tñ scia.
 Iohēs rusticus: piscator: indoctus. Et vnde illa vox ob-
 secro. In principio erat verbū et verbū erat apud deū et
 deus erat verbū. Logos grece: multa significat. Nā et
 verbū est: et ratio: et supputatio: et causa vniuscuiusq;
 rei per quam sunt singula que subsistunt que vniuersa
 recte intelligimus in christo.

Ca. V.

Do doctus plato nesciuit: hoc demosthenes elo-
 quēs ignorauit. Perdā inq̄t sapiētia sapientū:
 et prudētia prudētū reprobabo Vera sapia pder
 fallā sapiam et q̄q; stultitia p̄dicatōis i cruce sit: tñ pau-
 lus sapiam loq̄tur inter pfectos. Sapiam autē nō seculi
 istius q̄ destruit nec p̄ncipiū huius seculi: sed loq̄t dei
 sapiāz i mysterio absconditā quā p̄destinauit de⁹ ante se-
 cula. Dei sapia xps est. Xps em̄ dei virtus et dei sapia.
 Nec sapia i mysterio abscondita est de qua et noni psal-
 mi titul⁹ p̄notat pro occultis filiū i quo sūt oēs thesauri
 sapie et scie dei absconditi. Et q̄m i mysterio absconditus
 erat p̄destinatus est ante secula: p̄destinat⁹ autē et p̄figu-

ratus in lege et pphētis. Cui et pphete appellabant vi-
 dentes q; videbāt eū quē ceteri nō videbāt. Abrahā vi-
 dit diē eius et letatus est. Asp̄iebātur celi ezechieli q̄ po-
 pulo pctōi clausi erāt: reuela inq̄t dauid oculos meos et
 cōsiderabo mirabilia de lege tua. Lex em̄ spūalis est: et
 reuelatōe opus est vt intelligat ac reuelata facie dei gio-
 riā cōtēplemur. Liber in apocalipsi septē sigillis signa-
 t⁹ ostēditur quē si dederis hōi sciēt lrās vt legat respō-
 debit tibi. Nō possū. Signatus est em̄. Quāti hodie pu-
 tāt se nosse lrās tenēt signatū librū nec apire possūt nisi
 ille reserauerit q̄ habet clauē dauid q̄ aperit et nemo clau-
 dit: claudit et nemo apit. In actibus apłoz scūs eunu-
 chus imo scūs vir sic em̄ eū scā scriptura cognominat cū
 legeret ysaiā pphētā interrogat⁹ a philippo putas ne i-
 telligis q̄ legis: respōdit. Quō possū nisi aliquis me do-
 cuerit? Ego vt de me loquar interim nec sanctior sū hoc
 eunuchō nec studiosior qui de ethiopia id ē de extremis
 finibus mūdi venit ad tēplū reliquit aulā regiam et tan-
 tus amator legis fuit diuine atq; scientie vt etiā in vehi-
 culo lrās legeret sacras. Et tamen cum librū teneret
 et verba domini in cogitatione conciperet lingua volue-
 ret labiis personaret ignorabat eum quem in libro ne-
 sciens venerabatur. Venit philippus ostendit ei iesum
 qui clausus latebat in lrā. Mira doctoris virtus eadē
 hora credidit eunuchus: baptisatur: fidelis et scūs mgr
 efficitur de discipulo plus in deserto fonte ecclesie q̄ in
 aurato synagoge templo repperit.

Ca. vi.

Quia me perstricta sunt breuiter neq; enim ep̄la
 ris angustia euagari lōgius patiebatur. vt intel-
 ligeres te in scriptis sacris sine p̄uio et mōstrāte
 semitā nō posse ingredi. Taceo de grāmaticis: rhetoricis
 philosophis: geometris: dialecticis: musicis: astrono-
 micis: astrologis: medicis: quoz scia mortib⁹ satis vel

vtilissima est: et in tres ptes sciditur in doctrinā / rōem
 et vsū. Ad minores artes veniā et que non tā lingua q̄
 manu administrātur Agricole / cementariū / fabri metal
 lozū / lignozūq̄ cesozes / lanariū quoq̄ fullones / et ceteri
 qui variam supellectilē ⁊ vilia opuscula fabricāt: absq̄
 doctore esse non p̄nt quod cupiūt. Quod medicorum est
 promittunt medici tractant fabalia fabri. Sola scriptu
 rarum ars est quam sibi passim omnes vendicāt. Scri
 bimus indocti: doctiq̄ poemata passim. Hanc garrula
 anus: hanc delirus senex hanc sophista verbosus hanc
 vniuersi presumunt lacerant docēt anteq̄ discant. Alii
 abducto supercilio grandia verba trutinātes: inter mū
 lierculas de sacris litteris philosophātur. Alii discunt
 probpudora feminis quod viros doceant et ne parū hoc
 sit quadā facilitate verborū imo audacia edisserunt aliis
 quod ipsi non intelligunt. Taceo de meis similibus qui
 si forte ad scripturas sanctas post seculares lrās vene
 rint ⁊ sermone cōposito aures populi mulserint quicqd
 dixerint hoc legem dei putant. Nec scire dignātur quid
 prophete quid apostoli senserint sed ad sensū suū incō
 grua aptant testimonia quasi grande sit et nō vitiosissi
 mū dicendi genus deprauare s̄nias et ad voluntatē suā
 sacra scripturā trahere repugnantē. Quasi non legeri
 mus homerocentonas et virgillocētonas ac non sic etiā
 et maronē sine xpo possimus dicere cristianū quia scrip
 serit. Nā redit et virgo redeūt saturnia regna. Nā noua
 progenies celo demittitur alto. Et patrem loquentē ad
 filium. Mate mee vires me magna potentia solus. Et
 post verba saluatoris in cruce. Talia perstabat memo
 rans fixusq̄ manebat. Puerilia sunt hec: et circulato
 rum ludo similia: docere quod ignores: immo vt cum
 stomacho loquar: nec hoc quidem scire q̄ nescias.

Capitulum. vii.

Uidelicet manifestissima est genesis: qua de cre
 atura mūdi: de exordio generis humani: de di
 uisione terre: de cōfusione linguarū: de descēsi
 one vsq̄ ad egyptū scribitur hebreoz. Datct exodus cū
 decē plagis cū decalogo. cū mysticis diuinisq̄ p̄ceptis.
 In prōptu est leuitic⁹ liber in quo singula sacrificia imo
 singule pene syllabe ⁊ vestes aaron et tot⁹ ordo leuitic⁹
 spirāt celestia sacra. Numeri vero nōne tot⁹ arithmetice
 et pphetice balaā: et quadraginta duarū māsionū p he
 remū mysteria cōtinēt. Deuteronomiū vero secūda lex
 et euāgelice legis pfiguratio: nōne sic ea habet q̄ priora
 sūt vt tñ noua sint oīa de veteribus. Hucusq̄ moyses:
 hucusq̄ pentateuchus q̄bus quinq̄ v̄bis loqui se velle
 ap̄ls i ecclia gloriat. Job exēplar patiētie q̄ nō mysteria
 suo sermone cōplectit. Prosa incipit versulabitur: pe
 destri sermone finitur oēs q̄z leges dyalectice / ppositōe
 assūptōe / cōfirmatione / cōcle / determinat. Singula in
 eo verba plena sūt sensib⁹ et vt de ceteris fileā: resurre
 ctionē corpoz sic pphetat: vt nullus de ea manifest⁹ et
 cauti⁹ scripserit. Scio inq̄t q̄ redēptor meus viuit et in
 nouissimo die de terra surrecturus sū et rur sū circūda
 bor: pelle mea: et in carne mea videbo deū: quē visur⁹ sū
 ego ipse ⁊ oculi mei cōspecturi sūt: ⁊ nō alius. Reposita
 est hec spes mea in sinu meo. Veniā ad iesū naue q̄ typū
 dñi nō solū in gestis verū etiā in noie presert. Trāsit ior
 danē hostiū regna subuertit diuidit terrā victori pp̄lo ⁊
 p singulas v̄bes / viculos / mōtes / flumia / torrētes atq̄
 confinia ecclie celestisq̄ in l̄m spūalia regna descripsit.
 In iudicū libro quot p̄cipēs ppli tot figure sūt. Ruth
 moabitis ysaiē explet vaticiniū dicētis emitte agnū dñie
 dñiatorē terre: de petra deserti ad mōtem filie syon. Sa
 muel in heli mortuo ⁊ in occisione saul veterē legē abo
 litam mōstrat poro in sadoch atq̄ dauid noui sacerdo

6.
tū noui sperii sacra testat. Malachi idē tertio et quartus regū liber a salomone vsq; ad iechoniā: et a ieroboā filio nabath vsq; ad osee q̄ ductus est in assyrios: regnū iuda: et regnū describit isrl. Si historiā respicias verba simplicia sūt: sūm fr̄is sensū latentē inspexeris ecclesie paucitas et hereticorū cōtra eccliam bella narrant. Duo decim pphete in vnus voluis angustias coartari: multo aliud q̄ sonant in lra pfigurāt. Osee crebro nominat effraiz / samariam / ioseph / iezabel / et vxorē fornicariam et fornicationis filios: et adulterā cubiculo clausā mariti multo tpe sedere viduā: et sub veste lugubri mariti ad se reditū p̄stolari. Jobel filius fatuel describit terrā duo decim tribuū / eruca / bruceo / locusta / rubigine vastate cōsumptā / et post euerzionē prioris ppli effusū iri spm̄ sc̄m̄ sup seruos dei et ancillas .i. sup cētū viginti credētū nomina: et effusū iri in cenaculo syon. Qui cētum viginti ab vno vsq; ad quindeci paulati et p̄cremēta surgētes qui decim graduū numerū efficiūt q̄ psalterio mystice cōtinētur. Amos pastor et rusticus et ruborū mora distringens paucis v̄bis explicari nō pōt. Quis em̄ digne exprimat tria et quatuor scelera damasci et gaze tyri et idumee et filiorū ammon et moab: et in septimo et octauo gradu iude et israhel: Hic loq̄tur ad vaccas pingues q̄ sūt in samarie monte: et ruiturā domū maiore minorēq; testatur. Ipse cernit victorē locuste et stātē dñm̄ sup murū litū vel adamātinū et vnicū pomorū attrahētē supplicia pctōribus et famē in terra nō famē panis nec siti aque sed audiēdi verbū dei. Abdias q̄ iterptat seruus dñi p̄tonat contra edom: et sāguineū terrenūq; fr̄em: fr̄is quoq; iacob sēp emulū hasta pcutit spūali. Jonas pulcherrima colūba naufragio suo passionē dñi pfigurās mūdū ad p̄niam reuocat et sub noie niniue gētib⁹ salutē nūciat. Micheas demora sibi: coheres xp̄i vastatiōem annūciat filie latro

nis: et obsidionē ponit cōtra eā: qz maxillā p̄cussit iudicis isrl. Hanc cōsolator orbis icrepat ciuitatē sāguinū: et post euerzionē illi⁹ loq̄t: ecce sup mōtes pedes euāgelizātis et annūciātis pacē. Abachuc luctator fortis et rigidus stat sup custodiā suā et figit gradū sup munitionē vt xp̄m̄ i cruce p̄tēplet et dicat opuit celos gl̄ia ei⁹ et laudis ei⁹ plena est terra splēdor ei⁹ vt lux erit cornua i manib⁹ ei⁹ ibi abs cōdita est fortitudo ei⁹. Sophōias specularor et archanon dei cognitor audit clamorē a porta pisciū et eiulatū a sc̄da et p̄tritoēza collib⁹. Indicat quoz vlulatū hitatorib⁹ pile qz p̄ticuit ois ppl̄s chanaā disp̄si sūt vniuersi q̄iuoluti erāt argēto. Tigge⁹ festiu⁹ et let⁹ q̄ seiauit in lacris vt i gaudio meteret destructū tēplū edificat deū qz p̄ziducit loq̄ntē adhuc vniū modicūq; et ego p̄mouebo celū et trā et mare et aridā et mouebo oēs gētes et veniet desiderat⁹ cūctis gētib⁹ zacharias mēor dñi sui mltiplex in pph̄ia iesū vestib⁹ sordidis idutū et lapidē octoz septē cādelab⁹qz aureū et totid lucernis quot oculis duas quoq; oliuas a sistris lāpadis cernit et a dextis vt p⁹ equos rufos nigras vartos et albos et dissipatas quadrigas ex effraiz et equū de ir̄lm̄ paup̄e regē vaticiet et p̄dicet sedētē s̄r pullū filiū asine subiugal. malachias apte et i fine oiz pph̄az de abiectōe isrl et vocatōe gētū n̄ ē mibi ait volūtas i vobis dicit dñs exercitūū et mun⁹ n̄ suscipiā de māu v̄ra. Ab oru. n. solis vsq; ad occasū magnū ē nomē meū in gētib⁹ et i oi loco sacrificat et offerēt noie meo oblatio mūda ysaiā hieremiam ezechiel et daniel quis potest vel intelligere vel exponere. Quorū primus nō pph̄etiā videtur mibi texere sed euāgelicū. Sc̄os virgā nuceā et ollam succēsam a facie aqlonis: et pardū spoliatū suis colorib⁹ et quadruplex diuersis metris nectit alphabetum. Tertius principia et finē tātis habet oscuritatibusiuoluta: vt apud hebreos ipse partes cū exordio geneleos ante

annos triginta nō legātur. Quartus vero q̄ et extrem⁹
inter quatuor pphetas: tēporū cōsciū: et totius mūdi
philohistoricus lapidē p̄cisū de mōte sine manibus et re
gna oīa subuertentē: claro sermone p̄nūciat. Dauid si
monides noster: pindarus: et alcheus: flaccus quoq; ca
tulus atq; serenus: xpm̄ lira per sonat: et in decachordo
psalterio ab iferis excitat resurgētē. Salomon pacific⁹
et amabilis dñi: mores corrigit: naturā docet: ecclesiam
iūgit et xpm̄: sc̄t̄arūq; nuptiarū dulce canit epithalamū.
Hester in eccleie typo pplm̄ liberat de piculo: et interfecto
aman q̄ interpretat iniquitas: ptes cōiuii et diē celebrē mit
tit in posteros. Paralipomenon liber. i. instr̄i veteris
epitome: tātus ac talis est: vt absq; illo si q̄s sciam scrip
turaz sibi voluerit arrogare: se ipsū irideat. Per sin
gula q̄ppe noīa iūcturas q; x̄boz: et p̄misse i regū libas
tāgūt historie: et inūerabiles explicāt euāgelii q̄stiones.
Esdras et neemias: adiutor: v3 et psolator: a dño: i vno vo
lunie artātur: instaurāt tēplū: muros extruūt ciuitatis
oīsq; illa turba ppli redeūtis i patriā: et descriptio sacer
dotū/leuitarū/israhelīs/pselitorū/ac p̄ singulas famili
as muroz ac turriū opa diuisa: aliud in cortice p̄ferunt:
aliud in medulla retinēt. Cernis me scripturarū amore
raptū: excessisse modū epte: et tñ nō implese quod volui
Audiuimus tantū quid nosse quid cupere debeamus vt
et nos quoq; possumus dicere: cōcupiuit aīa mea deside
rare iustificatiōes tuas in oī tpe. Ceterū illud socraticū
implet in nobis. Nescio q̄ nescio. Tāgā et nouū bre
uiter testm̄. Matheus/marcus/lucas/et iohānes: qua
driga dñi: et verū cherub: q̄s interpretat scie plenitudo: per
totū corp⁹ oculati sūt: scintille emicāt: discurrūt fulgu
ra pedes hnt rectos: et i sublie tēdētes: terga p̄nata et v
biz volātia tenēt se mutuo sibiq; pplexi sūt: et quasi rota
in rotā voluūtur: et p̄gunt quocūq; eos flatus spiritus

sancti perduxerit. Paulus ap̄ls ad septē scribit ecclias
octaua enī ad hebreos a plerisq; extra numerū ponitur.
Timotheū instruit ac titū et silmonē p̄ fugitiuo famulo
deprecatur sup quo melius tacere puto q̄ pauca scribe
re. Actus ap̄loz nudā quid vidētur sonare historiam et
nascētis eccleie infantū terere sed si nouerimus scripto
rem eoz lucā esse medicū cuius laus est in euāgelio ai ad
uertimus pariter oīa verba illius aīe lāguētis esse medi
cinā. Iacobus petrus iohānes iudas seprē eplas edide
rūt tā mysticas q̄ succinctas et breues pariter ac lōgas
breues in verbis longas in sentētiis vt rarus sit q̄ nō in
eaz cecutiat lectione. Apocalipsis iohis tot h3 sacramē
ta quot verba. Parū dixi et pro merito voluminis laus
ois inferior est in verbis singulis multiplices latēt itel
ligēcie. Pro te frater carissime inter hec viuere ita medi
tari nihil aliud nosse nihilq; aliud querere nōne videt ti
bi iā hic in terris regni celestis habitaculū nolo vt offen
daris in scripturis sanctis simplicitate et quasi vilitate
verboz que vel vitio iterptū vel de industria sic plate sūt
vt rusticā cōtionē facili⁹ instruerēt et in vna eadēq; snia a
liter doct⁹ aliter sc̄t̄iret idoct⁹ nō sū tā petulās et hebes
vt hec me nosse polliceat et eoz fruct⁹ capere i terra quo
rū radices in celo fixe sūt sed velle fateri sedēti me p̄fero
magistrū rennuēs comitē sp̄o deo petēti dat pullātū apit
q̄rēs iuenit. discam⁹ i terris quoz scia nobis p̄seueret i
celo. Q̄bui⁹ te manib⁹ excipia et vt iepte aliqd ac de her
magore tūditate effūdā qcqd̄ q̄sieris tecū scire conabor.
Habes hic amātissimū tui frat̄re euebiū qui lrārū
tuarū mihi graciā duplicauit referēs honestatem
mox tuoz contēptū seculi fidē amicitie amorē xpi
Nam prudentiā et eloquiū venustatem etiam absq; illo
ipsa epistola p̄fererat. Festina queso te et herenti in

salonauicule funē magis prescinde q̄ solue. Nemo re-
nūciaturus seculo bene potest v̄dere que contēpsit vt
v̄deret. Quicquid in sūptus de tuo attuleris pro lucro
cōputa. Antiquū dictū est auaro decet tā quod habet q̄
quod nō habet. Credēti totus mūdus diuitiarū est. In
fidelis at̄ etiā obolo indiget sic viuamus quasi nil habē
tes et oīa possidētes. Vinctus atq; vestitus diuitie crisi
anoꝝ sunt. Si habes in potestate rē tuā vende si nō ha
bes proice. Tollenti tunicā et palliū relinquendum est
Scilicet nisi tu semper recrestinans ⁊ diē de die trahēs
caute et pedetentim tuas possessiūculas v̄dideris non
habet cristus vnde alat pauperes suos. Totū deo dedit
qui se obtulit. Ap̄ti tū nauem et retia relinquerunt vi-
dua duo era misit in gazophiliatū et p̄fertur cresti diui
tū. Facile cōtēnit oīa qui se sēp cogitat esse mortuū.

Incipit p̄fectio sancti Hieronymi
in Pentateuchum.

Desideriū mei desideratas accepi epl̄as qui quo
dam p̄sagio futuroꝝ cū daniēle sortitus est no
men obsecrātis vt translātū in latinā linguā de
hebreo sermone pentateuchū nostroꝝ auribus traderē.
Periculosū opus certe et obrectatoꝝ meoꝝ latratib⁹
patens qui me asserunt in septuaginta interpretū sug
gillationē noua pro veteribus cudere et ita ingeniū qua
si viuū probantes cū ego sepissime testatus sim me pro
virili portioe in tabernaculo dei offerre que possim nec
opes alterius alioꝝ paupertate fedari. Quod vt auderē
origenis me studiū prouocauit qui editioni antique trāf
lationē theodotionis miscuit asterico et obelo et stella ⁊
veru omne opus distinguēs: dū aut illulcescere facit que
minus ante fuerant aut superflua queque iugulat ⁊ cō
fodit et maxime que euangelistarū et ap̄loꝝ auctoritas

promulgauit. In quibus multa de veteri testamento le
gimus que in nostris codicibus nō habētur vt est illud
ex egipto vocauit filiū meū. Et qm̄ nazareus vocabitur ⁊
videbūt in quem cōpunerūt et flumina de ventre eius
fluent aque viue ⁊ que nec ocul⁹ vidit nec auris audiuit
nec in cor hoīs ascendit que p̄parauit deus diligētib⁹
se et multa alia que prop̄iū syntagma desiderant In-
terrogemus ergo eos vbi hec scripta sunt et cum dicere
nō potuerūt de libris hebraicis proferamus. Prīmū te
stimoniū est in osee scdm̄ in ysaiā tertiū ⁊ zachariā quar
tum in p̄uerbiis quintū eque in ysaiā: quod multi igno
rantes apocryphoꝝ deliramēta sectantur et hyberas
nenias libris autēticis p̄ferūt. Lausas erroris nō est
meū exponere. Iudei prudēti factū dicūt esse cōsilio ne
ptolomeus vnus dei cultor etiā apud hebreos duplicē
diuinitatē dep̄hēderit. Quod maxime idcirco faciebāt
quia in platonis dogma cadere videbatur. Deniq; vbi
cūq; sacrātū aliquid scriptura testatur de patre et filio ⁊
spiritu sancto, aut aliter interpretati sunt: aut oīo ta
cuerunt: vt ⁊ regi satisfacerēt et archanum fidei nō vul
garent. Et nescio quis primus auctor septuaginta cel
lulas alexandriē mēdatio suo extruxerit: quibus diuisi
eadē scriptitarint cū aristēus eius dē ptolomei hysper
aspistes: et nō multo post tēpore iosephus nihil tale ret
tulerint: sed in vna basilica cōgregatos contulisse scri
bant: nō prophetasse. Aliud est enī esse vatem aliud est
esse interpretem. Ibi spiritus v̄tura predicat: hic erudi
tio et verboꝝ copia ea que intelligit transfert. Nisi forte
putāndus est tullius yconomicū xenofontis et platonis
pythagoram et demosthenis prothesifonte: afflatus rhe
thorico spiritu trāstulisse. Aut aliter de eis dē libris per
septuaginta interpretes aliter per ap̄los sp̄s sanctus

testimonia tenuit: vt quod illi tacuerunt: hi scriptum esse
 metiti sunt Quid igitur: danamus veteres? Minime,
 sed post priorum studia in domo domini quod possumus labo-
 ramus. Illi interpretati sunt ante aduentum christi: et quod nescie-
 bant: dubiis prouidere sententias, nos post passionem et re-
 surrectionem eius non tam prophetiam quam historiam scribimus.
 Aliiter que audita aliter visa narratur. Quod melius in-
 telligimus, et melius proferrimus. Audi igitur emule,
 obrectator auscultata. Non dano non reprehendo septuaginta
 sed confidenter cunctis illis apostolis prefero. Per istorum os
 mihi christus sonat quos ante prophetas inter spiritualia cha-
 rismata positos lego in quibus vltimum pene gradum inter-
 pretes tenent. Quid liuore torqueris? Quid impitorum ani-
 mos contra me incitas? Sicubi in translatione tibi video
 errare interroga hebreos diuersarum vrbium magistros con-
 sule. Quid illi habent de christo, tui codices nisi habent. Ali-
 ud est si extra se postea ab apostolis usurpata testimonia proba-
 ueit et emendatio sunt exemplaria latina quam greca, greca quam
 hebraica. Verum hec contra inuidios. Mente deprecor deli-
 deri carissime: vt quod me tantum opus subire fecisti, et a
 genesi exordium caperet omnibus iuues quo possim eorum
 spiritum quo scripti sunt libri: in latinum eos transferre sermonem.

Incipit prologus sancti Hieronymi
 presbiteri in librum Iosue.

Undem finito pentateucho moysi velut grandi
 fenore liberati ad iesum filium nauemanu mittimur
 que hebrei iosue bennu, i. iosue filium nun vocant
 et ad iudicum librum que sophim appellat ad rutum quoque et
 hester quos hilde noibus efferunt. Adonemusque lectorum
 vt siluam hebraicorum nominum et distinctioes per membra diui-
 sas diligens scriptura conseruet ne et noster labor et illorum
 studium pereat. Et vt in primis quod sepe testatus sum

sciat me non in reprehensionem veterum noua cadere sicut
 amici mei criminatur: sed per virili portione offerre lin-
 gue mee hominibus quos tamen nostra delectat: vt pro grecorum
 hexaplis que et scriptu et labore maximo indigent: editio-
 nem nostram habeant. Et sic ubi antiquorum voluminum lecti-
 one dubitarint hec illis conferentes inueniant quod requirunt
 Maxime cum apud latinos tot sint exemplaria quot codi-
 ces: et vnus quisque per arbitrio suo vel addiderit vel sub-
 traxerit quod ei visum est: et vtiq; non possit verum esse quod
 dissonat. Unde cesset arcuato vulnere contra nos in sur-
 gere scorpius: et scilicet opus venenata capere lingua desi-
 stat: vel suscipiens si placet: vel continens si displicet:
 memineritque illorum verbum. Quis tuum abundauit malitia: et
 lingua tua concinabat dolos. Sedes aduersus fratrem tuum
 loquaris: et aduersus filium matris tue ponebas scandalum
 hec fecisti: et tacui. Existimasti inique quod ero tui similis
 arguam te et statuam illa contra faciem tuam. Que, n. audientis
 vel legentis utilitas est nos laborando sudare: et alios de-
 trahendo laborare: dolere iudeos quod calumniandi eis et irri-
 dendi christianos sit oblata occasio: et ecclesie homines id despi-
 cere imo lacerare vni aduersarum torqueatur: quod si vetus
 eis tamen interpretatio placet quam et mihi non displicet: et nihil ex-
 tra recipiendum putat: cur ea que sub astericis et obelis vel ad-
 dita sunt vel deputata: legunt et negligunt? Quare danicem
 iuxta theodoridis traditionem ecclesie susceperunt? Cur ori-
 genem mirantur et eusebium presbiterum: cunctas editiones sine dis-
 ferentes? Aut que fuit stultitia: postquam vera dixerint proferre
 que falsa sunt? Vni autem in nouo testamento probare poterunt
 assumpta testimonia que in libris veteribus non habentur? Hec
 dicimus ne oio calumniantibus tacere videamur. Ceterum post
 sancte pauli dominationem cuius vita virtutis exemplum est: et hos
 libros quos eustochio virgini christi negare non potuit: decre-
 uimur dum spiritus hos regit artum prophetarum explanat omnibus

et omiffū iā diu opus quasi quodā postliminio repeteret:
preserti cū et admirabilis scūs q; vir pāmachiū hoc idē
Iris flagitet: et nos ad patriā festinātes mortiferos syre
narū cantus surda debeamus aure transire.

Incipit prologus sancti hieronymi
presbyteri in libros regum.

Uiginti et duas lrās esse apud hebreos. syroꝝ
quoq; ligua ⁊ caldeoꝝ testā q̄ hebreꝝ magna ex
pte cōfinis est. Mā et ipsi viginti duo elemēta hnt
eodē sono. sed diuersis caracteribus. Samaritani etiā
pētateuchū moysi totidē lrīs scriptitāt: figuris tñ ⁊ api
cibus discrepātes. Tertūq; est es drā scribā legis q; do
ctoꝝ post captā hiero solimā ⁊ i skaurationē tēpli sub 30
robabel alias lrās reppisse q̄bus nūc vtimur. cū ad illud
vsq; tēpus iudā samaritanorū ⁊ hebreorū characteres fue
rint. In libro quoq; nūeroꝝ hec eadē supputatio sub le
uitay ac sacerdotū cēsū mystice cōdidit: et nomē dñi tetra
grāmaton in q̄bus d grecis voluibus vsq; hodie antiq̄s
exp̄sū lrīs iuuenimus. Sed ⁊ psalmi tricesimū sextus et
cētesimū vndecim⁹ ⁊ cētesimū decimū octauus ⁊ cēte
simū quadragesimū quartus: q̄s diuerso scribāt me
tro: tñ eiusdē nūeri tēxū alphabeto. Et hieremie lamē
tationē ⁊ oꝝ ei⁹: salomonis quoq; i fine puerbia ab eo
loco i quo ait. Mulierē forte q̄s iueniet eiusdē alphabetis
velicissōibus supputant. Porro q̄nq; lrē duplices ap̄d
hebreos sūt caph / mem / nun / phe / lade. Aliter em scri
būt p has p̄cipia medietatesq; xboꝝ aliter fines. Tñ ⁊
q̄nq; a plerisq; libri duplices estimāt. samuel / malachi /
dabreiamin / es dras / hieremias cū cynoth. i. lamētatiōi
bus suis. Quō igit̄ vigintiduo elemēta sūt p q̄ scribimus
hebraice oē q̄ loqm̄r: ⁊ eoꝝ iūtiis vox hūana p̄hēdit:
ita vigintiduo volūa supputāt: q̄b⁹ quasi lrīs ⁊ exordis
in dei doctrina tenera adhuc ⁊ lactē ⁊ viri iusti erudit in

fantia. Prim⁹ apud eos liber vocat̄ bresith: quē nos ge
nesis dicim⁹. scōs ellesmoth / q̄ exod⁹ appellat̄. terci⁹ va
geera. i. leuitic⁹. quart⁹ vagedaber / quē nūc vocam⁹.
q̄nt⁹ elleaddabarim / q̄ deufonomiū p̄notat̄. Hi sūt q̄nq;
libri moysi: quos p̄p̄ic thozath. i. legē appellāt. Scōm
p̄phāꝝ ordinē faciūt ⁊ incipiūt a iesu filio naue: q̄ apud il
los isoue ben nun dī. Deinde subterūt sopthim. i. iudiciū
librū: ⁊ i eūd p̄pigūt ruth. q; i dieb⁹ iudiciū. facta ei⁹ nar
rat̄ historia. terci⁹ seq̄t̄ samuel: quē nos regnoꝝ p̄imū ⁊
scōz dicim⁹. quart⁹ malachi idē regū: q̄ tertio ⁊ quarto
regnoꝝ voluie cōtinet. Adeli⁹ q; multo ē malachi. i. re
gū: q̄s malacoth. i. regnoꝝ dicere. Mō. n. multay gētū
describit regna: s; vni⁹ israhelitici ppli q̄ tribub⁹ duo
decicōtinet. q̄nt⁹ ē ysaias. sext⁹ hieremias. septim⁹ eze
chiel. octau⁹ liber duodeci p̄phāꝝ: q̄ ap̄d illos vocatur
thareafra. Tertio ordo: agiographa possidet. Et prim⁹
liber incipit ab iob. scōs a dauid quē q̄nq; zicifisōib⁹ ⁊ vno
psalmoꝝ voluie p̄hēdūt. terci⁹ est salomō. tres libros
habēs puerbia q̄ illi pabolos. i. masloth appellāt. quar
tus ecclīasten. i. coeleth. q̄nt⁹ ē cāticū cāticorū. quē titulo
syra syrim p̄notat̄. sext⁹ ē daniel. septim⁹ dabreiamin. i.
xba diez qd significātius chronicon toti⁹ dine historie
possum⁹ appellare q̄ liber apud nos paralypomenon p̄i
m⁹ ⁊ scōs i scribit̄. octau⁹ es dras q̄ ⁊ ipe sifr ap̄d grecos
⁊ latinos i duos libros dīsus ē. non⁹ hester. Atq; ita sūt
pariter veteris legis libri vigintiduo. i. moysi q̄nq;. et p̄
phetay octo. agiographorū nouē. q̄s nōnulli ruth ⁊ cy
noth iter agiographa scriptitēt: ⁊ hos libros i suo putēt
nūero supputādos ac p hoc eē p̄isce legis libros viginti
quatuor: quos sub nūero viginti quatuor senioꝝ apocalyp
sis ioh̄s i ducit adorātes agnū ⁊ cordas suas p̄krat̄ vul
tib⁹ offerētes: stātib⁹ corā quatuor aialib⁹ ocularis aī ⁊
retro. i. ip̄teritū ⁊ in futay respiciētibus: et indefessa

voce clamantibus: sanctus / scūs / scūs / dñs deus omps
quie rat / et qui est / et qui vêturus est. Sic plogus scrip
turarū quasi galeatū principiū oibus libris quos de he
breo verimus in latinū cōuenire pōt. vt scire valeam?
quicquid extra hos est inter apocrypha esse ponendum
Igitur sapia q̄ vulgo salomonis inscribitur: et iesu filii
syrach liber / et iudith / et tobias. et pastor: nō sunt in ca
none. Achabeoz primū libarū hebraicū repperi. Scōs
grecus est: quod ex ipsa phrasī pbari pōt. Que cū ita
se habeāt. obsecro te lector ne laborē meū reprehensioē
estimes antiquoz. In tēplo dei offert vnusq̄s qd̄ pōt.
Alii aurū et argentū et lapides p̄ciosos: alii byssū et pur
purā et coccū offerūt et hyacinthū. Nobiscū bene agitur
si obtulerimus pelles et caprarū pilos. Et tñ apl's p̄tēp
tibilia nra magis necessaria iudicat. Cū et tota illa tā
bernaculi pulchritudo et p̄ singulas spēs ecclie p̄ntis fu
tureq; distinctio pellib' tegit et cillitiis ardorēq; solis et
iniuriā hymbriū ea q̄ viliora sūt p̄hibet. Rege ergo p̄am
samuel et malachim meū. Ad eū quā meū. Quicqd̄. n.
crebrius vertendo et emēdendo sollicitius et didicimus
et tenem': nostrū est. Et cū intellexeris quod antea ne
sciebas. vel interptē me estimato si gratus es: vel pha
raisten si ingratus: q̄q; mihi oīno p̄cius nō sim. mutasse
me quippiā de hebraica veritate. Certe si incredulus es
lege grecos codices et latinos: et cōfer cū his opusculis
que nup̄ emēdaui: et vbiq; discrepare inter se vide
ris. interroga quēlibet hebreoz: cui magis accommodare
debeas fidē: et si nra firmauerit. puto q̄ eū nō estimes p̄
iectozē vt in eodē loco mecū siliter diuinarit. Sed et vos
famulas xp̄i rogo q̄ dñi discubēris p̄ciosissima fidei myr
rha vngitis caput. que nequaq; saluatozē queritis in se
pulchro q̄bus iam ad patrem ch̄istus ascendit: vt cōtra
latrantes canes qui aduersum me rabido ore deseuient

et circueūt ciuitatē atq; in eo se doctos arbitrant si aliis
detrahāt orōnū vraz clypeos opponatis. Ego sciēs hui
litate meā illius semp̄ sine recordabor. Dixi custodiā vi
as meas vt nō delinquā in lingua mea. Posui ori meo
custodiā: cū cōsisteret peccator aduersū me. Obmutui
et huiliatus sum nimis: et silui a bonis.

Incipit p̄fatio sci hieronymi in libarū dabetamin q̄ est
paralyomenon qd̄ nos dicere possumus vba dierū.

Antus actualis est liber iste vt absq; illo si quis
sciam scripturarū sibi voluerit arrogare semetip
sū irrideat p̄ singla q̄ppe noia iūcturasq; vboz
et p̄termisse in libris regū tegunt historie: et inūerabiles
explicatur euāgelii q̄stiones. Sed si septuagita iter p̄tū
pura et vt ab eis i grecū v̄sa est editio p̄maneret supflue
mi chromati epoz sc̄tissime atq; doctissime ipelleres: vt
hebreā tibi voluā latino sermōe trāsserē. Qd̄. n. semel
aures hoīz occupauerat et nascētis ecclie roborauerat si
dē iustū erat etiā nro silētio p̄bari. Nūc v̄o cū p̄ varie
tate regionū diuersa serāt exēplaria et germana illa anti
quaq; trāslatio corrupta sit atq; violata nri arbitriū pu
tas aut e p̄lib' iudicare qd̄ v̄ez sit: aut nouū op' i veteri
ope cudere illudēribusq; iudeis conicū (vt dī) oculos p̄
figere. Alexādia et egyptus i septuagita suis esicbiū lau
dat auctorē: constantinopolis vsq; ad anthiochiā luciani
martyris exēplaria p̄bat. Adie iter has puicie palesti
nos codices legūt: quos ab origine elaboratos cusebi'
et p̄aphil' vulgauerūt. Tot' q; orbis hac iter se trifarā
varietate p̄pugnat. Et certe origenes nō solū exēpla cō
posuit quatuor editionū e regione sigula vba describēs
vt vn' distētēs statī cetis iter se p̄fertiētib' arguat: s; qd̄
maioris audacie ēi editioē septuagita theodotois editi
onē miscuit. astericis designās q̄ minus fuerit et v̄gulis
q̄ ex supfluo videbātur appolita. Si igit aliis licuit non
b.3.

tenere quod se suscepit: et post septuaginta cellulas que
vulgo sine auctore iactant singulas cellulas aperire. hoc
quod in ecclesiis legitur quod septuaginta nescierunt. cur me non su-
scipiunt latini mei qui iudicata editio veteri ita noua didi-
ci ut labore meo hebreis quod his maius est apostolis auctoribus
comprobetur. Scripsi nuper librum de optimo genere interpretandi
ostendens illa de euangelio ex egypto vocari filium meum et quoniam
nazareus vocabitur: et videbunt in qua compererunt et illud apostoli
quod oculus non vidit nec auris audiuit et in cor hominis non as-
cenderunt quod preparauit deus diligentibus se. ceteraque his si-
milis in hebreorum libris inueniri. Certe apostoli et euan-
geliste septuaginta interpretes nouerunt: et vni eis hec que
in septuaginta interpretibus non habentur. Christus dominus noster
vtriusque testamenti predicator in euangelio secundum iohannem qui
credit inquit in me sicut dicit scriptura flumina de ventre eius
fluunt aque viue. Et tunc scriptum est quod saluator scriptum
esse testatur. Ubi scriptum est. Septuaginta non habent
apocrypha nescit ecclesia. Ad hebreos igitur reuertendum
est: vni et dominus loquitur: et discipuli exempla presumunt. Nec pa-
ce veterum loquor et obrectatoribus meis tamen respondeo. qui
canino dente me rodunt in publico detrahentes et legentes
in angulis. id est accusatores et defensores cum in aliis pro-
bent quod in me reprobant quasi virtus et vitium non in
rebus sit sed cum auctore mutetur. Ceterum memini editio-
nem septuaginta translatorum olim de greco emendatam tri-
buisse me nostris: nec inimicum debere estimari eorum quos in
conuictu fratrum semper edissero. Et quod nunc dabriel amittit
id est verba dierum interpretatus sum idcirco feci: ut inex-
tricabiles moras et siluam nominum que scriptorum confusa
sunt vitio sensuumque barbarie apertius et peruersum cola-
digererem: mihi metipsi et meis. iuxta huiusmodi canens.
si aures surdi sunt ceterorum.

Item alius prologus.

12
Eusebius hieronymus domitio et rogatiano su-
is in christo iesu. salutem. Quod grecorum historias ma-
gis intelligunt quam athenas viderint: et tertium Regillum
librum atrox de pleuchate et acroceraunia ad siciliam: et inde
ad ostia tyberis nauigauerint. Ita sanctam scripturam luci-
dus intuebitur quam iudeis oculis contempletus est: et antiquarum
urbium memorias. locorumque vel eadem vocabula vel muta-
ta cognouerit. Tunc et nobis cure fuit cum eruditissimis he-
breorum hunc laborem subire ut circuiremus provinciam quam
vniuersi christi ecclesie sonant. Fatcor. n. mihi domitio et ro-
gatiane carissimi nunquam me in diuinis voluminibus propriis vi-
ribus credidisse nec habuisse opinionem meam: sed ea etiam
de quibus scire me arbitrabar interrogare me solitum. Quam-
to magis de his super quibus anceps eram. Denique cum a me
nuper lris flagitassetis: ut vobis paralyponem non latino
sermone transferere. de tyberide legis quoddam auctorem
qui apud hebreos admirationi habebatur assumpsit. et contuli
cum eo a vertice (ut aiunt) usque ad extremum unguem: et sic com-
firmatus ausus sum facere quod iubebatis. Libere. n. vobis
loquor. Ita. n. in grecis et latinis codicibus hic nomen li-
ber vitiosus est: ut non tam hebreum quam barbara quedam et sar-
matica nomina coniecta arbitrandum sit. Nec hoc sep-
tuaginta interpretibus qui spiritu sancto pleni ea que vera fue-
runt transtulerunt: sed scriptorum culpe ascribendum dum de iemē
datis iemē data scriptitant et sepe tria nomina subtractis e
medio syllabis in unum vocabulum cogunt: vel e regione
vnum nomen propter latitudinem suam in duo vel tria vo-
cabula diuidunt. Sed ipse appellationes non homines
ut plerique estimant: sed vrbes et regiones: et saltus: et
provincias sonant: et obliqui sub interpretatione et fi-
gura eorum quedam narrantur historie. de quibus in
regnum libro dicitur. Nonne ecce hec scripta sunt
in libro verborum dierum regum iuda? Que vti que

in nris codicibus nō hñtur. Hoc p̄mū sciendū q̄ apud
hebreos paralyomenon liber vn⁹ sit ⁊ apud illos voca-
tus dabeiamin. i. Xba diez q̄ p̄pter magnitudinē apud
nos diuisus est. Deinde etiā illud attēdēdū q̄ frequenter
noīa nō vocabula hoīz sed rez (vt dixi) significantias so-
nāt. Ad extremū q̄ oīs eruditio scripturaz ī hoc p̄tinet:
et historie q̄ vel p̄termisse sūt i suis locis vel p̄stricte leui-
ter hic p̄ q̄dā Xboz p̄pēdia explicent. Rōnū itaqz v̄raz
adiutus auxilio nisi libzū beniuol⁹ placiturū: tñ inuidis
displiciturū esse nō ābigo. Optia. n. q̄qz (vt ait plini⁹)
malūt cōtēnere pleriqz q̄ discere. Si q̄s i hac iterp̄tōe
voluerit aliqd̄ rep̄bēdere. iterroget hebreos. suā p̄sciaz
recolat. videat ordinē. textūqz sermōis: ⁊ tñ n̄o labori
si potuerit detrahat. Ubicunqz ergo astericos. i. stellas
radiare i hoc volūte videritis: ibi sciatis de hebreo addi-
tū q̄s i latinis codicib⁹ nō h̄r. T̄bi X̄o obelus trāsuersa
scz X̄ga p̄posita est: illic signū q̄ septuaginta iterp̄tes
addiderūt: vel ob decois grām. vel ob sp̄s scti auctori-
tatē licet in hebreis voluminibus non legatur.

Incipit prefatio beati Hieronymi
presbyteri in librum Esdre

Utrū difficilius sit facere quod poscitis: an nega-
re: necdū statui. Nā vobis aliqd̄ impantibus ā-
nuere snie ē: ⁊ magnitudo oneris i positi ita cer-
nices p̄mit: vt ante sub falce ruēdū sit q̄ leuā dū. Acce-
dunt ad hoc inuidoz studia qui om̄e quod scribimus re-
prehendēdū putant. Et interdū cōtra se consciencia re-
pugnāte publice lacerant q̄ occulte legūt: intātū vt cla-
mare cōpellat et dicere. Domine libera animam meam
a labiis iniquis: et a lingua dolosa. Tertius annus est q̄
semper scribitis atqz rescribitis vt esdre librum ⁊ hester
vobis de hebreo transferam: quasi non habeatis greca
et latina volumina: aut quicquid illud est quod a nobis

43.
vertitur nō statiz ab oibus conspuēdum sit. Frustra autē
(vt ait q̄dam) niti neqz aliud fatigando nisi cōdiū q̄rere:
extreme demētie est. Itaqz obsecro vos mi dommon et
rogatiane carissimi: vt priuata lectiōe cōtēti libros non
efferatis in publicū neqz fastidiosis cibos ingeratis vite
tisqz eoz supciliū qui iudicare tñ de aliis: et ipsi facere
nihil nouerunt. Si qui autem fratrū sūt quibus nostra
non displicent: his tribuatis exemplar admonentes vt
hebreo noīa quozum grandis in hoc volumine copia est
distincte et p̄ interualla transcribant. Nihil. n. proderit
emendasse librum nisi emēdatio librariorū diligentia cō-
seruetur. Nec quēqz moueat q̄ vnus a nobis liber edit⁹
est: nec apocryphoz terci⁹ ⁊ quarti libri somnūs delecte-
tur: quia et apud hebreos esdre neemieqz sermones in
vnū volumē coartantur: et que non habētur apud illos
nec de viginti quatuor senibus sunt procul abiicienda.
Si quis autē septuaginta vobis oppoluerit interpretes:
quoz exemplaria varietas ipsa lacerata et euersa demō-
strat: nec potest vtiqz verū asseri quod diuersum est mit-
tite eū ad euangelia in quibus multa ponūtur quasi de
veteri testamēto que apud septuaginta interpretes nō
habentur: velut illud: qm̄ nazareus vocabitur: ⁊ ex egypto
vocaui filiū meū: et videbunt in quē compunxerunt
multaqz alia que latiori operi reseruamus: ⁊ querite ab
eo vbi scripta sunt. Cūqz proferre non potuerit: vos le-
gite de his exēplaribus que nuper a nobis edita maledi-
coz quotidie linguis confodiūtur. Sed vt ad cōpendiū
veniam certe quod illaturus sum equissimū est. Edidi
aliquid quod non habetur in greco: aut aliter habet q̄
a me versum est. Quid interpretē laniant? Interroget
hebreos et ipsis auctoribus trāslationi mee vel arroget
vel derogent fidem. Porro aliud est si clausis quod b̄
oculis volūt: mihi malediceret: et nō imitatur grecorum

studium et benivolentiam: qui post septuaginta transla-
tores iam xpi euangelio coruscante iudeos et hebionitas
legis veteris interpretes; aquilam vsz et symachum et theo-
dotionem; et curiosos legunt; et per origenis laborem in
exaplois ecclesiis dedicauerunt. Quanto magis latini
grati esse deberent: quod exultantem cernerent gratiam a se alii
quid mutuari: Primum enim magnorum sumptuum est et infini-
te difficultatis: exemplaria posse habere omnia deinde etiam qui
habuerit; et hebrei sermonis ignari sunt: magis errabunt
ignorantes quis e multis verius dixerit. Quod etiam sa-
pientissimo cuiusdam nupam apud grecos accidit. ut inter-
scripture sensum relinquens unus cuiuslibet interpretis
sequeretur errorem. Nos autem qui hebre lingue saltim par-
uam habemus sciam: et latinis nobis ut cumque sermo non
deest et de aliis magis possumus iudicare. et ea que ipsi
intelligimus in nostra lingua promere. Itaque licet hy-
dra sibilat. victor que si non incendia iactet nunquam meum
iuuante christo sibilat eloquium: etiam precisa lingua balbutiet
Regant qui volunt qui nolunt abiciant Euentilet apices
lras calumnie. Magis vestra caritate puocabor ad studium
quam illorum detractio et odio deterrebor.

Incipit prologus beati Hieronymi
presbyteri in librum Tobie.

Quodromatio et Helodoro episcopi: Hieronymus pres-
byter in domino salutem. Adirari non desino exactio-
nis vestre instantiam. Exigitis enim ut librum chal-
deo sermone scriptum: ad latinum stilum traham: librum utique
tobie quem hebrei de cathalogo dinarum scripturarum seculi
desiderio vestro: non tamen meo studio. Arguunt enim nos hebre-
orum studia: et imputant nobis contra suum canonem latinis
auribus ista transferre. Sed melius esse iudicamus phariseorum
displicere iudicio: et episcoporum iussionibus deseruire: istiti ut

14
potui. Et quia vicina est chaldeorum lingua sermoni hebrai-
co: utriusque lingue pitissimum loquacem reperiens. unius
diei labore arripuit: et quicquid ille mihi hebraicis verbis
expressit hoc ego accito notario sermonibus latinis expo-
sui. Quod vobis vestris mercedem huius operis compensabo cum gra-
tiam vobis didicero me quod iubere estis dignati: complere.

Incipit prologus in librum Judith

Apud hebreos liber Judith iter agiographa le-
gitur: cuius auctoritas ad roboranda illa que in conten-
tione veniunt. minus idonea iudicat. Chaldeo tamen
sermone conscriptus: iter historias computat. Sed quia hunc
librum synodus nicena: in numero sanctarum scripturarum
legitur computasse. ac quieui postulationi vestre. imo ex-
actioni et sepositis occupationibus quibus vehementer
artabar. huic unam lucubratiunculam dedi magis sensum
e sensu quam ex verbo verbum transferens. Multorum codi-
cum varietatem vitiosissimam amputavi: sola ea que in-
telligentia integra in verbis chaldeis inuenire potui.
latinis expressi. Accipite iudith viduam. castitatis ex-
plum: et triumphali laude perpetuis eam preconis de-
clarate. Hanc enim non solum feminis: sed et viris imitati-
lem dedit: qui castitatis eius remunerator. virtutem ei
talem tribuit. ut inunctum omnibus hominibus vince-
ret: in superabilem superaret.

Incipit prologus in librum Iester.

Librum iester variis translatoribus constat esse vi-
tiosum quem ego de archiuus hebreorum reuelas. Ab-
e verbo expressius transferuli. Quod librum editio vul-
gata lacinosus hinc inde hebreorum sinibus trahit: addens ea que
ex tempore dici poterant et audiri: sicut solitum est scholaribus di-
sciplinis sumpto themate excogitare quibus verbis uti po-
tuit qui iniuriam passus est: vel ille qui iniuriam fecit.
Vos autem o paulatim custodiam quoniam et bibliothecas

hebreorū studiū intrare et interpretū certamīa cōproba
 stis: tenentes hester hebraicū librū p singula. Et a nrām
 trāslationē aspiciat ut possitis agnoscere me: nihil etiā
 augmētasse addēdo: sed fideli testimoniō simpliciter sicut
 in hebreo habet historiā hebraicā latine lingue tradidisse
 Nec affectamus laudes hoīm: nec vituperatōes expave
 scimus. deo .n. placere curātes: minas hoīm penitē nō
 timemus: quā deus dissipat ossa eorū qui hoībūs placere
 desiderāt: et scōm aplm q̄ eiusmodi sūt serui xp̄i esse nō
 p̄nt. Kursū libro hester alphabetū ex minio vsqz ad the
 ta lrām fecimus diuersis in locis volentes scz septuagi
 ta interpretū ordinem per hec insinuare studioso lectori
 Mos enim iuxta morē hebraicū ordinē prosequi etiam in
 septuaginta editione maluimus.

Incipit prologus in iob scōm trāslationē septuaginta
 gōz p singulos scripture dīne libros adūsario
 rū rīdere maledictis q̄ it̄p̄tationē meā rēphē
 sionē septuaginta it̄p̄tū crimināt quasi nō et
 apud grecos aq̄la symmachus et theodotion: vel verbū
 e verbo: vel sēsū e sēsū. vel ex vtroqz cōmixtū et medietē
 peratū gen^o trāslatōis exp̄sserit et oīa veteris isrumēti
 voluīa origenes obelis astericisqz distinxerit: quos vel
 additos vel de theodorōe sūptos trāslatōi atiq̄ iseruit:
 pb̄as defuisse qd̄ additū est. Discāt igit̄ obrectatores
 mei recipe in toto qd̄ i p̄tibus susceperūt aut interpreta
 tionem meam cū astericis suis radere. Neqz .n. fieri pōt
 ut quos plura itermississe susceperint: nō eos dē etiā in q̄
 bus dā errasse fateātur: p̄cipue in iob: cui si ea q̄ sub asse
 ricis addita sūt subtraxeris pars maxima detrucabitur
 et hoc dūtarat apud grecos. Ceterum apud latinos at̄e
 eam trāslationē quā sub astericis et obelis nup̄ edidim^o
 septingēti ferme aut octigēti versus defūt ut decurtat^o
 et lacerat^o corrosusqz liber feditatē sui publice legētib^o

prebeat. Nec autē trāslatio nullū de veterib^o seq̄tur iter
 pretē: sed ex ipso hebraico arabicoqz sermōe et iterō syro
 nūc Xba/nūc sēsus/nūc simul vtrūqz resonabit. Oblī
 qu^o .n. etiā apud hebreos tot^o liber fert et lubaic^o et qd̄
 greci r̄betōes vocant sc̄ematismenos: dū q̄ aliud loq̄t
 aliud agit. Et si velis angullā vel murenulā strictis te
 nere manib^o quāto fortius p̄sseris tāto citi^o elabit. Ade
 mīni me ob intelligētīā hui^o voluis liddeū quēdā p̄cep
 torē: q̄ apud hebreos p̄im^o h̄ri putabat nō puis redeisse
 nūmis: cui^o doctrina an aliqd̄ p̄feci nescio. Hoc vnū
 scio nō potuisse me it̄p̄tari: nisi qd̄ ante it̄llexeraz. Et
 p̄cipio itaqz voluis vsqz ad Xba iob apud hebreos p̄sa
 oratio est. Porro a Xbis iob in q̄bus ait: peat dies i qua
 natus sū: et noxi qua dictū est: cōcept^o ē homo: vsqz ad
 eū locū vbi ante finē voluis scriptus est: idcirco ipse me
 rēphēdo et ago p̄niam in fauilla et cinere hexametri X
 sus sunt: dactylo spondeoqz currentes: et p̄pter ligue
 idioma crebro recipientes et alios pedes: nō earundem
 syllabarum sed eorūdem temporum. Interdum quoqz
 r̄hythmus ipse dulcis et tinulus fertur numeris pedum
 solutis: qd̄ metrici magis q̄ simplex lector intelligunt.
 Et sup̄radicto aut̄ Xsu vsqz ad finē libri: parū coma qd̄
 remanet: prola orōne cōteritur. q̄ si cui videtur incre
 dulū metri .s. esse apud hebreos: et imozem n̄i flacci
 greciqz pindari et alcci et sappho: vel psalterium: vel la
 mētationes hieremie: vel oīa ferme scripturarum cātica
 cōp̄hendi: legat philonem/ iosephum/ origenem/ cesa
 riciem/ eusebiū/ et eorū testimoniō me vex dicere cōp
 babit. Audiāt quapropter canes mei idcirco me in hoc
 voluīe laborasse: nō ut it̄p̄tationē at̄iquā rēphēderem
 sed ut ea que illa aut obscura sunt aut omīssa aut certe
 scriptorū vitio deprauata manifestiora nostrā interpre
 tatione fierent: et hebreū sermonē ex parte didicimus et

in latino pene ab ip̄is cunabulis iter gr̄maticos ⁊ r̄heto
res ⁊ ph̄os detriti sum⁹. Quod si apud grecos post septua
gita editōez: n̄ā xp̄i euāgelio coruscāte iude⁹ aq̄la ⁊ sym
machus ac theodotion iudaizātes heretici sūt recepti q̄
m̄lta mysteria saluatoris subdola iterp̄tatōe celarūt: et
tñ i hexaplis h̄nt apud eccl̄ias ⁊ explanāt ab eccl̄iasticis
viris q̄to magis ego xp̄ian⁹ ⁊ de pentib⁹ xp̄ianis nat⁹:
et vexillū crucis i mea fr̄ote portās cui⁹ studiū fuit om̄i
sa repetere / deprauata corrigere ⁊ sacra eccl̄ie puro ⁊ si
deli ap̄ire sermōe vel a fastidiosis vel a malignis lector
b⁹ non debeo reprobari. Habeāt q̄ volūt veteres libros
vel imēbran̄is purpureis auro argētoq; descriptos vel
vncialib⁹ (vt vulgo aiunt) lris onera magis exarata q̄
codices dūmō mihi meisq; pmittant paupes h̄re scedul
las ⁊ nō tā pulchros codices q̄ emēdatos. Ultraq; autē e
ditio ⁊ septuagita iuxta grecos et mea iuxta hebreos illa
tinū meo labore trāslata est. Eligat vnusq; q; quod vult
et studio sum me magis q̄ malivolū probet.

Item alius prologus in Job: scdm̄ hebraicum.
Sicut fuscilla iūco texere: aut palmarū folia cōpli
care: vt i sudore vultus mei comederē panē: ⁊ vē
tris opus sollicita mēte ptractarē: null⁹ morde
ret: n̄eo rephēderet. Nūc autē q; iuxta sn̄iam saluatoris
volo opari cibū q̄ nō p̄it ⁊ antiquā dinorū voluminū v̄lā
sentib⁹ virgulisq; purgare errorū mihi geminus iungit
corrector vitiorū fallarius vocor ⁊ errores nō auferre sed
serere. Tāta est. n. vetustatis psuetudo vt etiā confessa
plerisq; vitia placeāt: dū magis pulchros h̄re volūt codi
ces q̄ emēdatos. Qua ppter ofrēs dilectissimi vnicū no
bilitatis et huilitatis exēplar p flabello calathis spoatel
lisq; munusculis monachorū: spiritalia hec ⁊ māsura do
na suscipite ac br̄m̄ iob q̄ adhuc apud latinos iacebat in
stercore ⁊ vermibus scatebat errorū: itegrū imaculatūq;

gaudete. Quō. n. post p̄bationē atq; victoriā duplicis
sūt ei vniuersa reddita: ita ego i lingua n̄ra vt audacter
loquar feci eū h̄re q̄ amiserat. Agit ⁊ vos ⁊ vnūqueq; le
ctorē solita p̄fatōe p̄moneo ⁊ i p̄cipiis librorū eadē semp
ānectēs rogo vt vbiq; sēp p̄cedētes. Xgulas videritis
sciatis ea q̄ subiecta sūt i hebraicis voluib⁹ nō h̄ri. Por
ro vbi stelle imago p̄fullerit ex hebreo i sermōe n̄ro addi
ta sūt. Necnō ⁊ illa q̄ h̄ri videbant: ⁊ ita corrupta erant:
vt sēsū legētib⁹ tollerēt: orōib⁹ vobis magno labore cor
reri: magis vtile qd̄ ex odio meo eccl̄e ius ch̄risti ventu
rum ratus q̄ ex aliorum negotio.

Incipit prologus beati hieronymi in psalteriū.

Psalteriū rome dudū positus emendarāt: et iux
ta septuaginta interp̄tea: h̄ cursū magna tamē
ex pte correxerāt. Quod q; rurū videtis o paula
et eustochiū scriptorū vitio deprauatū plusq; antiquū er
rorē q̄ nouam emendationem valere: me cogitis vt ve
luti quodam nouali: fassū iā aruū exerceā: et obliquis
sulcis renascentes spinas eradice equū esse dicentes
vt q; crebro male pululat crebrius succidatur. Quā cōsue
ta p̄fatione cōmoneo tam vos quibus forte labor iste de
sudat q̄ eos qui exemplaria istiusmodi habere voluerit
vt que diligenter emendauī cū cura ⁊ diligētia transcri
bantur. Notet sibi vnusquisq; vel iacētē lineā vel ra
diantia signa id est obelos vel astericos: et vbiq; vi
derit virgulā p̄cedētē ab ea vsq; ad duo puncta que
ip̄ressimus sciat in septuaginta translatoibus plus h̄ri
vbi autē perspexerit stelle similitudinem de hebreis volu
minibus additum nouerit eque vsq; ad duo puncta iux
ta theodotionis dūtaxat editionem qui simplicitate ser
monis a septuaginta interpretibus non discordat. Hec
ergo et vobis et studio cuiq; fecisse me sciens non q̄
bigō multos fore: qui vel inuidia vel supercilio malint

contēnere videri p̄clara q̄s disceret et de turbulento ma-
gis riuo q̄s de purissimo fonte potare.

Ep̄la facti Hieronymi presbyteri ad Chromatū
et Heliodorū ep̄os: de libris Salomonis.

Iungat ep̄la quos iūgit sacerdotium: imo charta
nō diuidat: quos xp̄i nectit amor. Lōmētarios in
osee amos et zachariam malachia quozq; poscitis
scripsissem si licuisset p̄e valitudine. Adittit is solatia
sumptuū. Notarios n̄ros et librarīos sustentatis vt vo-
bis potissimū n̄m defudet ingenū. Et ecce ex latere fre-
quēs turba diuersa poscentium: quasi aut equū sit me-
vobis esurientibus et aliis laborare aut i rōne dati et ac-
cepti. cuiq; p̄ter vos obnoxius sum. Itaq; longa egrota-
tione fractus. ne penitus hoc anno reticerē et apud vos
mutus essem. tridui opus noi v̄ro p̄secraui. iterptatōz
videlicet triū salomonis voluminū masloth qd̄ hebrei p̄
abolos: vulgata aut editio puerbia vocat. coeleth. que
grece ecclesiasten. latine p̄cionatozem possumus dicere
syrasarin. quod i lingua n̄ra vertit cāticū canticorū. Ferit
et panaretos ihesu filiū syrach liber: et alius pseudogra-
phus: q̄ sapia salomonis i scribit. Quoz priorē hebraicū
repperi. nō ecclesiasticū vt apud latinos: sed parabolas
prenotatū. Cui iūcti erāt ecclesiastes et cāticū canticorū
vt similitudinē salomonis nō solū nūero libroz: sed etiaz
matariarū genere coequaret. Scōs apud hebreos nul-
q̄s est qz et ipse stilus grecā eloquentiā redolet: et nō nul-
li scriptoz veterū hūc esse iudei philonis affirmāt. Si-
cut ergo iudith et tobie et machabeoz libros legit quidē
eos ecclia. sed iter canonicas scripturas nō recipit: sic
hec duo volumina legat ad edificationem plebis nō ad
auctoritatē ecclesiasticorū dogmatū confirmandā. Si cui
sane septuaginta interpretū magis editio placet: habet
eam a nobis oli emendatā. Neq; em̄ noua sic cudimus:

vt vetera destruamus. Et tñ cū diligētissime legerit. sci-
at magis n̄ra scripta intelligi: q̄ nō in tertiu vas trāsfu-
sa coacuerint sed statim de p̄elo purissime cōmendata
teste: suū saporem seruauerint.

Incipit prologus in libros eosdem.

Oribus noibus vocatū fuisse salomonē scripture
manifestissime docēt. Pacificū. i. salomonē: et
ydida. hoc est dilectū dñi: et qd̄ nūc d̄r coeleth. i.
ecclesiastē. Ecclesiastes aut greco sermone est appellat⁹
qz cetū. i. eccliam p̄greget: quē nos nūcupare possumus
cōcionatoz. eo q̄ loquat ad pplm: et sermo ei⁹ nō specia-
liter ad vnū: s; ad vnīuersos dirigať generaliter. Por-
ro pacific⁹ et dilect⁹ dñi. ab eo q̄ regno ei⁹ pax fuerit: et
eū dñs dilexerit appellat⁹ ē. Itā et ps. 44⁹ et 71. dilecti
et pacifici titulo p̄notāt. Qui tñ et si ad p̄phetiā xp̄i ecclie
sicq; p̄tinētes felicitatē et vires salomōis excedūt: tñ fm̄
historiā sup salomonē scripti sūt Itaq; iuxta nūez voca-
buloz: tria voluia edidit. puerbia. ecclesiastē. cāticū cāti-
corū i puerbiis puulū docēs: et quasi de officiis p̄ snias e-
rudēs. Vñ et ad filiū sermo crebro repetit. In ecclia-
stē No mature viz etatis insituēs. ne q̄cōs i mūdi reb⁹ putet
esse p̄petuū s; caduca et breuia vnīuersa q̄ cernim⁹. Ad
extremūiā p̄sumatū viz et calcato sc̄lo p̄patū i cāticis cā-
ticorū sp̄ose iūgit āplexib⁹. Nisi. n. pri⁹ reliq̄rim⁹ vitia
et p̄p̄is sc̄li renūciātes expeditos nos ad aduētū p̄para-
uerim⁹ nō possum⁹ cātare cāticū cāticorū. S; et hoc dili-
gēt⁹ attēdēdū. tres libros auctore diuerso eēt titulos
In puerbiis. n. notant puerbia salomōis filiū dauid re-
gis isrl̄. In ecclia-
stē No Xba ecclesiastes filiū dauid regis
isrl̄m. Supfluū q̄ppe ē isrl̄ hoc qd̄ male i grecis et latis
codicib⁹ inuenit. In cātico at cāticorū nec fili⁹ dauid nec
rex isrl̄ siue isrl̄m p̄scribit: s; tñ cāticū cāticorū salomōis
Sicut. n. puerbia et rudis institutio ad duodeci tribus

et ad totū ptinet isrl: et quō contēptus mūdi nō nisi me
tropolitā cōuenit. hoc est habitatoribus isrlm. Ita cāti
cū cāticōꝝ ad eos pprie ptinet q̄ tm̄ supna desiderāt. Ad
incipiētes ⁊ pficiētes: ⁊ paterna dignitas: ⁊ regni ppriū
merito vēdicat auctoritas. Ad pfectos vero vbi nō timo
re erudit: sed amore ppriū nomē sufficit: ⁊ equalis mgr̄
est ⁊ nescit esse se regē. Que oia referūt ad xpm̄.

Incipit alius prologus

Ques libros salomonis. i. prouerbia ecclīasten ⁊
canticū cāticōꝝ. veteri septuaginta interpretū au
ctōritati reddidi vel antepositis lineis: supflua
q̄q̄ designās vel stellis titulo p̄notatis: ea q̄ min⁹ habe
bātur interserēs. vt plenius paula ⁊ eustochium cogno
scatis qd̄ in libris nr̄is minus sit quidve redundet: Nec
nō etiā illa q̄ impiti translatores male in linguam nr̄am
de greco sermone verterāt oblitterās ⁊ antiquās curio
sissima veritate correxi. Et vbi p̄postero ordine atq; per
uerso sniay fuerat lumen ereptū suis locis restituēs feci
intelligi qd̄ latebat. Porro in eo libro q̄ a plerisq; sapia
salomonis inscribitur: ⁊ in ecclīastico quē esse ihesu filii
syrach null⁹ ignorat calamū tēperauī. tm̄ nō canonicas
scripturas vobis emēdare desiderans: ⁊ studiū meū cer
tis magis q̄ dubiis cōmēdare. Ideo greco ⁊ hebreo p̄sa
tūculay traq; in libro p̄missa est q̄ nōnulla de greco hoc
ad illuminationē sensus ⁊ legētis edificationē. vel inser
ta hebraice translationi. vel extrinsecus iūcta sunt. Et
idcirco qui legis semp peregrina memento.

Prologus sci Hieronymi in libro Ecclesiasten.

Quoniam me āte hoc ferme quinquēniū: cū adhuc
rome essem ⁊ ecclīasten scēble sille legerē: vt eā
ad contēptū mūdi huius prouocarē: ⁊ oē quod in
mūdo cerneret putaret esse p̄nibilo: rogatū ab ea: vt in
morē cōmentarioli obscura queq; differerē: vt absq; me

18.
possit intelligere que legebat. Itaq; qm̄ in procinctu no
stri opis subita morte subtracta est: ⁊ vbi nos merum⁹
o paula ⁊ eustochiū talē vite nr̄e h̄re consoatē: tanto vul
nere tūc pcussus obmutui: nūc in bethleem positus: an
gustiore videlicet ciuitate: ⁊ illius memorie ⁊ vobis red
do qd̄ debeo. Hoc breuiter admonēs q̄ nullius auctori
tate secur⁹ sū s; de hebreo trāsferēs maxime septuagita
interpretū cōsuetudini me coaptauī: in his dātay q̄ non
multū ab hebraicis discrepabāt. Interdū aq̄le quoq; et
symmachi ⁊ theodotionis recordatus sum vt nec noui
tate nimia: lectoris studium deterrerē nec rursūm p̄tra
conscienciam meam fonte veritatis omissō: opinionum
riuulos consectorer.

Incipit prologus in librum Sapientie.

Quoniam sapiētie apud hebreos nusq; est. Unde et
ipse silus grecam magis eloquentiam redolet.
Iudei philonis esse affirmant. Qui p̄n
de sapientie nominatur: q̄ in eo xpi aduētus qui est sa
piētis patris: et passio eius euidenter exprimitur.

Incipit prologus libri Ihesu filii

syrach qui Ecclesiastic⁹ appellat.

Quoniam nobis ⁊ magnorū p̄legē ⁊ p̄phās aliosq;
qui secuti sūt illos: sapia deinōstrata est: in q̄b⁹
oportet laudare isrl̄ doctrine ⁊ sapie causa quia
nō solū ipsos loquētes necesse est esse p̄itos: sed etiā ex
traneos posse ⁊ discētes ⁊ scribentes doctissimos fieri.
Quis meus ihesus postq; se āplius dedit ad diligētiam
lectiōis legis ⁊ prophetay ⁊ aliorū librorū qui nobis a pa
rentib⁹ nostris traditi sunt: voluit ⁊ ipse scribere aliqd̄
horū que ad doctrinā ⁊ sapiam pertinet vt desiderantes
discere: ⁊ illoꝝ periti fieri magis magisq; attēdant aīo
et confirmētur ad legitimam vitam hortor itaq; veni
re vos cum beniuolentia et attentiore studio lectionem

facere: et veniam hñe in illis in quibus videmur sequen-
tes imaginem sapiētie: et deficere in verborū compositōe
Nam deficient verba hebraica quādo fuerint translata
ad alteram linguam. Non aut̄ solum hec: sed et ipsa lex
et prophete ceteraq; aliorū librorū nō paruum habēt diffe-
rētiam quā inter se dicuntur. Nam in octauo et tricesimo
anno ip̄ibus Ptholomei euergetis regis postq; perue-
ni in egyptum: et cum multum tēporis sibi fuisset inueni-
bilibros relictos non parue neq; contēnende doctrine
Itaq; bonum et necessarium putauit et ipse aliquam ad-
dere diligentiam et laborem interpretādi librum istum
et multa vigilia attulit doctrinam in spacio temporis ad
illa que ad finem ducunt librū istum dare: et illis qui vo-
lunt animum intendere et dicere quemadmodum opor-
teat instituire mores qui secundum legem domini pro-
posuerint vitam agere.

Incipit prologus in ysaiam prophetam.

Quomodo cum prophetas versibus viderit esse descrip-
tos: metro eos estimet apud hebreos ligari: et al-
iquid simile habere de psalmis vel operibus salo-
monis. S; qđ in Demosthene et Tullio solet fieri: ut p-
cola scribāt et comata q̄ utiq; p̄sa et nō versibus p̄scrip-
serūt. Nos quoq; vtilitate legētū puidētes interpretatio-
nē nouā nouo scribēdi genere distinximus. Ac primū de
ysaia sciēdū qđ in sermōe suo disertus sit quippe vt vir
nobilis et vrbane elegantie nec habēs quicq; in eloquio
rusticitatis admixtum. Unde accidit, vt p̄ceteris flo-
rē sermonis eius translatio non potuerit conseruare.
Deinde etiam hoc adiciēdum qđ non tam propheta di-
cendus sit q̄ euanglista. Ita. n. vniuersa xp̄i ecclieq; my-
steria ad aliqđum p̄sequutus ē: vt nō putes eū de futuro
vaticinari: sed de p̄teritis historiā texere. Cū conuictio
noluisse tūc temporis septuaginta interpretes fidei sue

19.
sacramenta perspicue ethnicis prodere: ne sc̄m canibus
et margaritas porcis darent: que cū hanc editionē lege-
ritis ab illis aiaduertetis abscondita. Nec ignoro quanti
laboris sit prophetas intelligere: nec facile quēpiā posse
iudicare de interpretatione nisi intellexerit ante q̄ legerit
Nos quoq; patere moribus plurimorū: qui stimulante
inuidia quod cōsequi nō valēt: despiciūt. Sciēs ergo et
prudens in flāmam mitto manū: et nihilominus hoc a fa-
stidiosis lectoribus p̄cor: vt quomodo greci post septu-
aginta translatores aquilam et symmachū et theodotio-
nem legunt: vel ob studium doctrine sue: vel vt septua-
ginta magis ex collatione eorū intelligant: sic et isti saltē
vnum post p̄iores habere dignētur interpretē. Legant
p̄ius et postea despiciant: ne videātur nō ex iudicio sed
ex odii p̄sumptione ignorata damnare. P̄phetavit
autē ysaias in ir̄l̄m et in iudea necdum decem tribubus
in captiuitatem ductis ac de vtroq; regno nunc cōmixti
nunc separatim textit oraculum. Et cum interdum ad p̄-
sentem respiciat historiā et post babilonie captiuita-
tem reditum populi significet in iudeam: tamen omnis
eius cura de vocatione gentium et de aduentu christi est
Quem quanto plus amatis o paula et eustochium tātō
magis ab eo petite: vt pro obrectatiōe p̄sentis qua me
indefinenter emulilaniant: ipse mihi mercedem restitu-
at in futuro: qui scit me ob hoc in peregrine lingue eru-
ditione sudasse: ne iudei de falsitate scripturarum eccle-
siis eius diutius insultarent.

Incipit prologus in: He-
remiam prophetam

Heremias propheta cui hic prologus scribit: ser-
mōe qđē apud hebreos ysaię et osee et quibusdā aliis
pphetis videt esse rusticior: sed sensibus par est
q̄ppe qđ eod̄ spū p̄phetauerit. Porro simplicitas eloquiū

de loco ei quonatus est accidit. Fuit. n. anathorites q
 est vsq; hodie viculus tribus ab hierosolymis distans mi
 libus: sacerdos ex sacerdotibus: et in matris vtero scifi
 catus: Agnitate sua euangelicu viru xpi ecclie dedicans
 hic vaticinare exorsus est puer: et captiuitate vbis atq;
 iudee no solu spu: sz et oculis carnis intuitus est. Itā decē
 tribus isrl assyriū in medos trāstulerāt: nā terras earū co
 loni gētū possidebāt. Quā in iuda tm̄ et in beniamin pro
 phetauit: et ciuitatis sue ruinas quadruplici planxit al
 phabeto: qd nos mensurē metri vsibusq; reddidimus.
 Preterea ordinē visionū q apud grecos et latinos oīno
 cōfusus est: ad pāst inā fidē correxim⁹. Librū autē baruch
 notariū eius qui apud hebreos nec legitur nec habetur p̄
 terminis pro his oibus maledicta ab emulis prestolā
 tes quibus me necesse est per singula opuscula r̄idere.
 Et hoc patior: quia vos cogitis. Ceterum ad cōpēdium
 mali rectius fuerat modū furorū eorū silētio meo ponere
 q̄ quotidie noui aliquid scriptitantem inuidorū insa
 niam prouocare.

Item alius prologus in eundem.

Ioachim filius iosie: cuius terdecimo anno p
 phetare orsus est hieremias: quo et v̄da mulier
 pphetauit. ipse est qui alio noie appellatur helia
 chin: et regnavit sup tribū iuda et hierusalem ānis vn
 decim: cui successit in regnū filius ioachim cognomento
 iekonias qui tertio mēse regni eius die decima captus a
 ducibus nabuchodonosor ductus est in babilonē et in
 loco eius constitutus est sedechias filius iosie patruus
 eius cuius anno v̄decimo isrlm̄ capta atq; subuersa est.
 Nemo igitur putet eundē in danielis p̄ncipio ioachim:
 q̄ in ezechielis exordio ioachim scribitur. Iste extrema
 syllabā chin h̄: ille chin tet ob hanc causam in euāgelio
 scdm̄ matheū vna videtur deesse generatio: qz secunda

20.
 tesseredecas in ioachim desinit filiū iosie: et tertia incipit
 a ioachim filio ioachim. Quod ignoras porphirius calū
 niam instruit ecclesie: suā ostendens imperitiam: dū enan
 gelistam matheū arguere nititur falsitatis. Quodq; tra
 ditū scribitur ioachim mōstrat non aduersarioꝝ fortitu
 dinis fuisse victoriam: sed dñi voluntatis.

Incipit prologus in Ezechielem ppheta.

Ezechielem propheta cum ioachim rege iuda capti
 uus ductus est in babilonem: ibiq; his qui cum
 eo captiui fuerant prophetauit penitentibus q
 ad hieremie vaticinium se vltro aduersariis tradidisset
 et videret: adhuc urbē hierosolymā stare quam ille casu
 ram esse predixerat. Tricesimo autē etatis sue anno et ca
 ptiuitatis quinto: exorsus est ad cōcaptiuos loqui. Et
 eodē tēpore licet posterior hic in chaldaea: hieremias in
 iudea prophetauerunt. Sermo eius nec satis disertus
 nec admodū rusticus est: sz ex vtroq; medie temperatus
 Sacerdos et ipse fuit sicut hieremias p̄cipia voluminis
 in finē magnis h̄ns obscuritatibus inuoluta. Sz et vulga
 ta eius editio nō multū distat ab hebraico. Quā satis mi
 roz qd cause extiterit vt si eos dē in vniuersis libris habe
 mus interpres: in aliis eadē: in aliis diuersa trāstulerit
 Legite igitur et hunc iuxta translationem nostram. qm̄
 per cola scriptus et comata manifestiorē legētibz sensū
 tribuit. Si autē amici mei: et hunc subsannauerit: dicite
 eis q nemo eos compellat vt scribant. Sed vereor ne il
 lud eis eueniat quod grece significatiū dicitur vt vocē
 tur sagolidorū: quod est manducantes fenetias.

Incipit prologus sancti Hieronymi
 in Daniele prophetam.

Danielē ppheta iuxta septuagita iterpres dñi sal
 uatoris ecclie nō legūt vtētes theodorōis editio
 ne: et hoc cur acciderit nescio. Siue enim quis

sermo chaldaicus est: et quibus proprietatibus a nostro elo-
quio discrepat: noluerunt septuaginta interpretes eas de-
lingue lineas in translatione seruari: siue sub nomine eorum ab
alio nescio quo non satis chaldaicam linguam sciens editus est
liber: siue aliud quid cause extiterit ignorans: hoc unum
affirmare possum: quod multum a veritate discordet: et recto
iudicio repudiatus sit. Sciendum quippe danielis maxime
et esdram hebraicis quidem literis sed chaldeo sermone con-
scriptos: unam hieremie pericopen: iob quoque cum arabica
lingua plurimam hanc societatem. Denique et ego adolescens
post quintilianum et tullium lectionem ac flores rethoricos
cum me in lingue huius pristinum reclusissem et multo
sudore multoque tempore vix cepissem anhelantia stridentia
que verba resonare et quasi per criptam ambulans: rarum
desuper lumen aspicerem: inpegi nouissime in danielis
et tanto tedio affectus sum ut desperatione subita omnem
laborem veterem voluerim contemnere. Verum ad hoc
tante me quodam hebreo et illud mihi crebrius sua lingua
ingerente labor inprobis omnia vincit qui mihi videbar
sciens inter eos cepi rursus discipulus esse chaldaicus
Et ut verum fatear: vixque ad primum diem magis possum ser-
monem chaldaicum legere et intelligere quam sonare. Nec
idcirco refero ut difficultatem vobis danielis ostenderem
qui apud hebreos nec susanne habet historiam nec hym-
num trium puerorum, nec bellis draconisque fabulas: quas
nos quia in toto orbe dispersae sunt verum anteposito eas
que iugulante subiecitimus: ne videremur apud imperitos
magnam partem voluminis detrucasse. Studiui ego que-
dam de preceptibus iudeorum cum susanne derideret
historiam et a greco nescio quo eam diceret esse confictam
illud opponere quod origeni quoque africanus opposuit
ethimologias hanc apothoy chynoy chise: et apothoy pry-
noy pyles: de greco sermone descendere. Cuius rei nos

91
intelligentiam nostris hanc possumus dare: ut verbi
gratia: dicamus continuo de arbore ilice dixisse eum illi
copereas et a lentisco in letem te comminuat angelus vel
non lente pereas aut lentus. id est flexibilis ducaris ad mor-
tem siue aliud quid ad arboris nomen conueniens. Dein
de tantum fuisse oculi tribus pueris caullabatur ut in ca-
mino estuantis incedum metro luderet: et per ordinem ad
laudem dei omnia elementa prouocaret aut quod miraculum
diuineque aspirationis iudicium vel draconem interfectum
ossa picis vel sacerdotum belis machinas dephesas que
magis prudentia solertis viri quam prophetali essent spiritu
perpetrata Cum vero ab achuc veniret et de iudea in chal-
deam raptum discoferum lectitaret querebat exemplum ubi
legissemus in toto veteri testamento quem sanctorum graui
volasse corpore et in puncto hore tanta terrarum spacia transisse.
Cui cum quidam enris satis ad loquendum proptulit ezechielem
adduxisset in medium et diceret eum de chaldaea in iudeam
fuisse translatum derisit hominem et ex ipso volumine demon-
strauit ezechielem in spiritu se vidisse transpositum Denique et
apostolum nostrum vix ut eruditum virum et qui legem ab hebreis di-
dicisset non fuisse ausum affirmare se raptum in corpore
sed dixisse siue in corpore siue extra corpus nescio deus sit
his et talibus argumentis apocryphas in libro ecclesie fa-
bulas arguebat. Super qua re lectoris arbitrio iudicium de-
relinquens illud amoneo non habere danielis apud hebreos in-
ter prophetas sed inter eos qui agiographa conscripse-
runt. In tres siquidem partes omnis ab eis scriptura diui-
ditur in legem in prophetas et in agiographa. id est in quinque
et octo et in undecim libros de quo non est huius temporis
differere. Que autem ex hoc propheta imo contra hunc librum
porphyrius obiicit testes sunt methodius eusebius et
apollinaris qui multis versuum milibus eius vesanie re-
spondentes nescio an curioso lectori satisfecerint. Unde

obsecro vos o paula et eustochium fundatis pro me ad dominum precibus ut quod diu in hoc corpusculo sum scribam aliquid gratum vobis: utile ecclesie: dignum posteris. Presentium quippe iudicium oblatantium non satis moueor: quin vtraque partem aut amore labatur: aut odio.

Incipit prologus in librum duodecim prophetarum.

Quoniam idem ordo est duodecim prophetarum apud hebreos quod est apud nos. Unde scilicet id quod tibi legitur: hic quoque dispositi sunt. Osee comaricus est et quasi per suas loquens. Joel planus in principiis in fine obscurior et usque ad malachiam habent singuli proprietates suas: quem esdras scriba legisque doctorum hebrei autumant. Et quod longum est nunc de omnibus dicere hoc tamen vos o paula et eustochium ammonitas scire volo unum librum esse duodecim prophetarum et osee synchronon ysaiem malachiam Noaggei et zacharie fuisse temporibus. In quibus autem temporibus non profertur in titulo sub illis eos regibus prophetasse sub quibus et hi qui ante eos habent titulos prophetauerunt.

Item alius prologus.

Regule sunt he sub quibus significationibus nominibus ad quas tribus per prophetas primo domini dirigantur. Quoties cumque ad decem tribus redit prophetia: sub his nominibus designantur. id est effraim/samaria/israhel/ioseph/iezrahel/bethel/bethauen/et inter dum iacob. Quoniam autem ad duas loquitur tribus sub his nominibus primo profertur. id est iuda/israhel/beniamin domus dauid/et iter dum iacob. Aliquoties israel ad totas duodecim tribus refertur. Duplex est apud hebreos sententia de his quatuordecim libris que in capite sunt prenotati. Quod plerique nominum dicunt quod ab esdra scriba in omnibus prophetis sic fuerit titulatum: ut prescripto unius cuiusque nomine prophetia cuius sit sequens noscat. Ipse est autem esdras qui ultimus prophetarum malachie nomine scribitur. Alii vero dicunt quod ab ipsis prophetis per spiritum sanctum ut cetera sunt conscripta.

Incipit prologus in librum Osee prophete

22.
Temporibus osee et ioathe achaz et ezechie regum iuda et hieroboam filii iobe regis. Osee filius beeri ad prophetiam dicendam spiritu sancto repletus est. De memorato itaque numero regum: achaz rex iuda et hieroboam rex israhel dominum dereliquentes ut historie regum et paralyppomenon indicant: etiam israhel idolatrie crimen imperio ac potestate sua admittere coegerunt. Propter quod deus ad osee hoc locutus est dicens Accipe tibi uxorem fornicariam siue fornicationum: et fac filios fornicationis. Fornicariam itaque non electione corporis meretricem: sed gentilem deum ignorantem appellat que dei creatoris sui amore contempto simulacrorum se subiecit desideris. Sed cum dei precepto propheta in hac paruisset conceptum ex ea filium iezrahel precepit nominare deo pollicente post breue tempus sanguinem iezrahel in domo iheu vindicare. Cuius promissionis hec causa est: iheu per heliseum in regem iuncto ad defendendum sanguinem naboth cuius iezrahel queque tunc temporis metropolis erat: quem iezabel achab regis israhel uxor interemerat sicut regum historia exponit. Quis cum grauiter iuxta diuinum preceptum vindicandi sanguinis causa in omnem memorati domum desuisset: hoc pacto dominum dereliquisse iuenitur: cuius pronepote hieroboam qui electione coramphelus est: originis sue facta mutatae accotra dei precepta et religionem cum populo israel agere: sanguis naboth qui loco certe iezrahel fuerat profusus in domo iheu procuratoris memorati: hieroboam pro peccato redudatur significat. Sic factum est ut ira dei vel populo israel per denunciationem prophete precessura deberet: domini autem iude minima lectio coramphela ob hoc promissa est quod ezechias rex iuda filius achaz sublatis idolis que tanta parte eius que ceteri reges consecrauerunt: templum dei purgasse et purificasse monstratur.

Incipit prologus in Joel prophetam.

Sinctus iohel apud hebreos post osee ponitur. Et sicut ibi sub nomine effraim ad decem tribus conferitur yaticiniū: quod vel samaria vel israel sepe memoratur: sic in hunc prophetam osee quod dicitur ad tribum iuda et ad israel pertinere credendum est: et nullam omnino israelitis. id est decem tribuum in hoc fieri mentionem. Tempora quoque quibus prophetauit eadem debemus accipere quod in osee legitur: in diebus ozie / ioathan et achaz / et ezechie regum iuda / et in diebus hieroboam filii ioas regis israel. Porro factum esse sermonem domini ad meritum eius refert cui sit: non ad conditionem eius quod fieri dicitur: ut alibi legitur. Dominus factus est mihi in salutem. Audite .n. in scripturis sanctis non est iste qui ad aures sonat: sed qui in corde percipitur iuxta illud quod dominus loquitur. Quibus aures audiendi audiat. Quod autem dicitur hebraice dyezimi / grece enechziafi / latine sonat auribus percipite: proprie non aures sed corde percipit. Qui senes sunt et caelestes audiunt spiritualiter: qui autem habitant in terra appellaturus terrenis auribus percipiunt. Ubique autem haec duo verba iuncta ponuntur: non ad simplicem tantum verborum sonum sed ad recordatam quoque dictorum intelligentiam pertinere intelligendum est. In genesi lamech loquitur ad uxores suas ada et sella. Audite verba mea uxores lamech: auribus percipite sermones meos. Quia vir occidit in vulnus meum: et iuuenem in liuorem meum. Et ysaias Audite celi et auribus percipite terra.

Item alius prologus in eundem.

In hoc propheta idcirco nec reges nec tempora sunt praenotata quia eisdem temporibus ac regibus quibus osee prophetauerat et ipse prophetauit. Ex tribus igitur generibus rhetorum hic sumuntur principia et tres sunt argumentorum praesertim quibus incipere solet orator. Primum .n. docibiles: aut beniuolos: aut attentos auditores debet efficere. Haec ergo propheta a magnitudine cladis sumens principium eosque qui audiri erant: volens ad penitentiam prouocare: reddit attentos admirantes futurum malum ut

23
considerantes venturae cladis asperitatem ociosius arripere prophetiam. Iohel interpretaturicipiens: aut domini discipulus. Satuel vero aut latitudo: aut ostium dei. Tropologice hoc est quod ostium dei et sciam habuerit aptam: recte incipit prophetare.

Incipit prologus in Amos prophetam.

Azias rex cum religionem sollicitate emularet: nimio religionis amore prouocatus: circa preceptum legis moysi arrepto thuribulo: ut in historia libri secundi paralympomenon ostendit sacerdotale officium presumere conatus est. Quod eam rem terremotum in templo dei exortum constat: cuius etiam zacharias propheta meminit. Quia hunc itaque terremotum amos propheta temporibus predicti regis et temporibus hieroboam filii ioas regis israel in eas gentes quae electioe prophetae sunt irae dei ob eas causas quas memorauit affuturam denuntiabat. Et quidem propheta in sequentibus ait. Super tribus impietatibus et super quatuor non conuertam eum: tertio peccatorum indulgentiam deum dare posse significat: quae quarto eadem peccata admittentibus: nec prophetiam nec indulgentiam daturum annunciat. Nam per ignis similitudinem quae in predictas gentes mittendum praedixit grauem atque irreuocabilem dei iram ad euerisionem earundem ciuitatum processuram voluit demonstrare.

Item alius prologus.

Amos propheta pastor et rusticus et ruborum mora distringens: paucis verbis explicari non potest. Quis enim digne exprimat tria et quatuor scelera damasci / gaze tyri / idumee / filiorum ammon / et moab / et septimo octauoque gradu iude et israel. Haec loquitur ad vaccas pigues quae sunt in monte samarie: et ruituram domum maiorem minoremque testat. Ipse cernit fictorem locustae: et statem dominum super murum litum / vel adamantinum / et vicinum pomorum attrahentem supplicia peccatoribus et famem in terra / non famem panis / neque siti aque sed audiendi verbum domini / non dixit verba sed verbum Amos vero interpretatur onustus. Haec amos spirituali gratia

24.
plenus: prophetauit inter ceteros pphetas. Mo. n. ipe
solus erat prophes: sed etia alii. Et qppenō poterat p
phes ee: nisi pastor an fuisse. Qui etia tuba sua clāgit p
singulos dies erudies r docēs i ecclia. In Xitate. n. vox
oim pphāz tāq tuba spūal est pdicās in ecclia secundū
q scriptū est. Ascende in montē excelsū tu qui euangeli
zas syon: exalta vocē tuā qui pdicas hierusalem.

Item alius prologus.

Sicamos ppheta r pastor: nō fuit pater ysaiē p
phete: quāq ille pphā extiterit. Mā alius tris il
le aliis iste apud hebreos scribī q dīa līaz apud
latinos nō habet r ille fortis vel robustus hic No auul
sus interpretat qz loq̄t cōtra decē tribus q pdolatriam a
cultu dei r a regno dauid erant auulse. Fuit aut cognā
tio eius ex oppido thecue quod sex miliaribus distat a
betbleem curam gerēs pecoz in latitudine cāpoz q sunt
proximi oppido thecue: in qbus humi arido atqz arēoso
nihil oino frugū gignitur: s; yberimis pascuis abūdāt
et iō cūcta sunt plena pastoribus r sterilitas terre cōpen
sat pecoz multitudine. Ex hoc nūero pastoz fuit amos
impitus sermōe: s; plenus scia. Prophetauit aut eis dē
tīb⁹ qb⁹ iohel/naum/ionas/osee/ysaias Sz aliquātū
lū exorsus est pphāre a s; ysaias. Maxie aut ptra decē
tribus locutus est: pauca de duab⁹ iter serēs. Hūc abla
tū de nūero pastoz misit dñs: vt in samaria pphetaret
quē amasias sacerdos frequēter plagis afflixit tandem
filius ei⁹ ozias vecte p tpa trāsfixit. Post hec semiuu⁹
in terram suā euectus post aliquot dies dolore vulneris
expirauit: sepultusqz est cū patribus suis.

Incipit prologus in Abdiam prophetam

Iacob patriarcha habuit fratrem esau: q ob robore
corporis sui edom hebreā lingua appellat⁹ est qd
latine sāguine⁹ dī. Is memoratū frēm suū q isrl

nomē accepit: grāui odio cōmotus intertinere cōat⁹ est
Qua de causa oēs q pplm isrl. i. filios patriarche iacob
pdicti esau odiū imitati psecuti sūt esau r edom appella
ti sūt. Et qz pplz isrl de captiuitate chaldeozū p cyrū re
gē psaz nutu dei reuocat⁹ i isrlm ab alio regno grauter
afflict⁹ atqz oppssus est iō hoc regnū qd more esau pre
dictū pplm psecutū est: p denūciationē ab die pphere in
crepat qd nō dei idignatōe s; sua Xtute pplm supatum
glīabat. De quo regno oliz p dauid in ps cētesimotrige
simosexto dictū est. Ademorare dñe filioz edō i die isrlm
Mā reliqua lectōe pphēsa futurū in gētes iudiciū: ob cās
lectōe pphēsas regnūqz dei i ppo isrl significat. Hebrei
hūc dicit cē q sub rege samarie achabz i pūssima iezabel
pauit cētū pphās i specub⁹ q nō curauerūt genu ante
baal: r de septē milib⁹ erāt quos helias arguit ignozasse
Sepulcrū quoqz ei⁹ vsqz hodie cū mausoleo helisei p
phē r baptiste iohis i sebasteyeneratōi hēt q celi samaria
dicebat. Hāc herodes rex ātipatis fili⁹ i honore augusti
cesaris greco noie vocauit augustā. Sic igī q cētū pphe
tas pauerat accepi grās pphālē r de duce exercitus fuit
dux ecclie. Tūc i samaria puū gregē pauerat nūc in toto
orbe xpī pascit ecclias. Et sicut stephan⁹ coronā meruit
passiōis sic hic de seruitutis dei cū paulo aplo noie glīat⁹
qz ab dias seruus dñi in nostro sonat eloquio.

Incipit prologus in Jonam prophetam.

Ionā scīn hebrei affirmāt filiū fuisse mulieris vidue
sareptae quē helias pphā mortuū suscitauit mīe
postea dñte ad eū nūc cognoui qz vir dei es tu r X
bū dei i ore tuo Xitas es. Ob hāc et cās ipz puez sic voca
uit amathy Amathi. n. i nra lingua Xitate sonat. Et ex eo
q vex helias locut⁹ ē ille q suscitāt ē fili⁹ eē dī Xitaz. iō
de Xitate colūba nāscē qz ionas colūbā sonat. i pdenatō
nē at isrl iōas ad gētē mittit qnie agēte pniā illi i malitia

perseuerant Tēporibus q̄ppe ieroboā regis israel q̄ deo derelicto: cū pp̄lo suo in samaria ydol sacrificabat: ionā p̄phetā fuisse quartus liber regum indicat. Is cū p̄phetia illuminante peccatores ciuitatis niniue dei miam cōsecuturos videret: ne falsa predicare videretur ad denūciandū interitū eiusdē ciuitatis ire volebat. Mā sicut deus ad abraham de impietate sodomoz et gomozreoz locutus est: clamor sodomoz et gomozreoz puenit ad me Ita et de niniue d̄r: eo q̄ ascēderit clamor: malitie eius ad deum. Et q̄ sententia dei de sodomis facta: minime reuocata est: ita et ionas aduersum niniuē platam sententiam reuocari nolebat: diuine dispensatiōis ignar⁹ qui salutem hoīm ad se conuertētū magis vult q̄ interitum. Hoc illi acciderat quod et sc̄to eliseo qui filiū sunamitidis mulieris mortuū ignorauit. Iōa aspectu dei fugere se ionas putabat: hūanū aliqd̄ passus: d̄nte dauid. Quo ibo a spiritu tuo: et a facie tua quo fugiam

Incipit plogus in Micheā prophetam

O Temporebus ioathe et achaz et ezechie regū iuda micheam prophetam ad hanc prophiam spiritu sancto repletū fuisse lectio ipsa demōstrat. Sed de supradicto numero regū ioathan et ezechiam deo ob religionem placuisse historia libri quarti regum: et sc̄ti paralyomenon indicat. Achaz vero relicto deo: idola samarie quibus etiam filios suos in sacrificium igni cōcremandos obtulerat coluisse constat. q̄obrem deus samariam qui reges israel et iuda memoratorum simulacrorum superstitione fefellerat increpans indignationē suam in eam processuram cōminatus est. Populo etiā isrl̄ p̄uicatorū et principib⁹ eius qui eūdē populū fallaci suasionē ad colēda idola impleuerāt: verbis in sequētib⁹ captiuitatē et interitū affuturū denūciavit.

Incipit plogus in Naum p̄phetam

25.
Quam prophetā an aduētū regis assyrioz q̄ populū isrl̄ captiuū in suā regionē transtulerat fuisse hebreoz traditio confirmat. Siqd̄ in finē hui⁹ lectōis p̄dicti regis aduētū idē p̄phā ānūciare mōstrat. S; cū hitatores niniue: iona iteritū ciuitatis p̄dicāte ne dina ira denūciatū iteritū sustinerēt pctōz et impietatis p̄niaz egissēt accepta dei mia grauiorib⁹ se crimib⁹ impleuerūt. Qua de cā mēorat⁹ p̄phā spū sc̄o plen⁹: iudiciū dei ānūciās ita locut⁹ est. De⁹ zelās et vlcis cēs d̄ns ē etc. Mā .n. decē trib⁹ ab assyriis ducte fuerāt in captiuitatē sub ezechia rege iuda: sub quo etiā nūc in cōsolatiōe populi trās migrati: aduersū niniuē visio cernit. Nec erat pua cōsolatio tā his q̄ iā assyriis seruebāt: q̄ reliqs qui sub ezechia de tribu iuda et beniamin ab eis dē hostib⁹ oblidebātur vt audirēt assyrios quoq̄ a chaldeis esse captendos sicut in sequētib⁹ libri hui⁹ demōstrabit. Sc̄iēdo q̄ niniue in r̄a lingua de hebreo speciosa sonat. Speciosus autē hic mūdus d̄r. Vñ et apud grecos colinos ab ornatu nomē accepit. Et quicquid nunc aduersum niniuē dicitur de mundo figuratē p̄dicari sētiamus. Quam ob causam et assumptio quam septuaginta interpres dicunt. apud hebreos massa ponitur. i. graue onus: eo q̄ cū aduersus q̄ p̄phetatur p̄mat: nec sinat eleuare ceruicē. Simulq̄ hoc attēdēdū qd̄ hec ipsa vel assumptio vel onus vel p̄odus p̄phete visio fit. Mō eñ loquit⁹ propheta in extasi: vt montanus et p̄scilla maximillaq̄ delirant: sed quod propheta liber est visionis intelligentis vniuersa qui loquitur et pondus hostium faciētis suo populo visionē. De consumatione itaq̄ mūdi sc̄dm̄ anagogen cōsolationē sc̄oz propheta textitur vt q̄cūq̄ in mundo vidēt quasi p̄tereuntia et caduca continent et preparēt se ad iudicii diem. Vbi vltroz aduersū vires assyrioz affuturus est dominus.

26.

Incipit plogus in Abachuc ppheta.
Quatuor pphete in duodeci pphetaz voluie cōti
nētur: e q̄b⁹ tres i pācipio lemna. i. pōd⁹: titulū
hñt: naum/abachuc/ & malachias. Porro zacha
rias in medio & circa finē duos huiuscemōi ponit titulos
e q̄bus vn⁹ est: onus x̄bi dñi in terra adrach et damasci
requei eius alter in sine. s. onus verbi dñi sup israhel.
De naum orationibus tuis iā liber vnus editus est. De
zacharia & malachia si vita comes fuerit differet. Nunc
abachuc habemus in manibus qui vel ex eo q̄ amabilis
deo est vocat̄ āplexatio vel q̄ in certamen et luctā (& vt
ita dicā) āplexū cū deo congregitur āplexantis. i. luctan
tis sortitus est nomen. Nullus. n. tā audaci voce ausus
est deum ad disceptationē iusticie prouocare: & dicere ei
Cur in rebus hñamis mūdi istius pōpa tāta rex verset
iniquitas: Gloriferabor ad te vīm patiens & nō saluabis:
Quare ostendisti mihi iniquitatē & laborē videre: Lacer
ata est lex: & non puenit vsq; ad finē iudiciū: q̄ ipi⁹ p/
ualet aduersū iustū id egredit̄ iudiciū puersū. Quides q̄
temeraria vox sit: & quodā mō blasfemātis creatorē suū
ad iudiciū prouocare & vas fragile aduersus figulū: cur
tale vel tale factū sit disputare: Nec nō & hoc ai aduertē
dū q̄ assūptio vel pōd⁹ q̄ grauiā iā eē dixim⁹: pphete vi
sio ē & aduersū mōtani dogma puersū itelligit qd̄ videt
nec vt amēs loquit̄ nec more ifaniētū feminaz dat sine
mēte somnū. Vñ & ap̄ls iubet vt si prophetāribus aliis
aliū fuerit reuelatū taceant q̄ prius loq̄bantur. Et statiz
non est inquit dissensionis deus: s; pacis. Ex quo intel
ligitur cū quis ex voluntate reticet & aliis locū dat ad lo
quēdū possit loqui & tacere cum velit. Qui iā in extasi. i.
inuitus loquitur nectacere nec loqui in sua ptāte habet
Illud quoq; disce qz semel a me violēter exigis: vt qua
si quosdā gradus & scalas altiora intētū historiā tibi iter

preter pphetiā esse circa babylonē & nachodonosor regē
chaldeor: vt quō prior propheta naum quē abachuc seq̄
tur vaticiniū habuit cōtra ninuen & assyrios q̄ vastauē
rūt decē tribus q̄ vocant̄ isrl̄: ita abachuc pphetiā habe
at aduersus babylonē & nabuchodonosor a q̄bus iudas
et ir̄lm̄ tēplumq; subuersa sūt. Et vt scias eo tpe fuisse
abachuc: quo iā due tribus q̄ vocabant̄ iuda: ducte erant
in captiuitatē: daniel docere te poterit: ad quē i lacū leo
nū abachuc cū p̄adio mittit: q̄ apud hebreos hec ipa
nō legat̄ historia. Igr̄ siue q̄s recipiat scripturā illā siue
nō recipiat vtrūq; p nobis est. Aut. n. iā recipit & p⁹ fa
ctā rē liber abachuc textit: aut si nō recipit: quasi pphā
scribit q̄ vētura cognoscit. Interi fm̄ lr̄az causat̄ aduer
sū deū pphā cur nabuchodonosor tēplū dei vastet et iu
dā cur ir̄lm̄ quōdā vrbs dñi destruat̄ quare clamet ppls
et nō audiat vociferet̄ ad dñz opp̄s⁹ a chaldeis & nō saluet̄
quare ē tpe pphā vel ppls ex cui⁹ psōa loq̄t̄ ad hoc vixē
rit: & hucusq; pduct⁹ sit: vt iūqtatē hostiū & suū laborē vi
derit cū iusticia pualet aduersū se. Et hec dicit p men
tis āgustia nesciēs aurū i igne cōflare: & tres pueros de
camino ignis puriores exisse q̄s itrauerāt. S; & hoc gñā
liter accipe possum⁹ q̄ ex psona hñane ipatiētē loquat̄:
vt in querulam vocē & plenam doloris erumpat dicens.
Quare respicis contēptores & taces conculcante impio
iustiorē se: Nec autem loquitur nesciēs iudicia dei iue
stigabilia: & profundū diuitiaz sapie & scie eius q̄ nō ita
videat: videt homo vt deus. Homo tm̄ pñtia respicit:
deus fur ura & eterna cognoscit. Et quō si egrotans & e
stians febibus aquam frigidā postulet & dicat ad medi
cū: vīm patior/ crutior/ vroz/ exanimor: vsq; quo medice
clamabo & exaudies: et rñdeat ei sapiētissimus ac clemē
tissimus medicus: scio quo tpe dare debeā qd̄ postulas:
nō misereor: mō qz mia ista crudelitas est: & volūtas tua
d. 2

cōtra te petit. Ita et deus noster sciens clemētie sue pondera atq; mēsuras interdum nō exaudit clamantē vt eū probet et magis prouocet eū ad rogandum et quasi igne excoctum iustiorē et puriorē faciat. Quod intelligēs apostolus scdm id q; miam consecutus est a dño: ait. Sed non deficimus. Et bñdicit dñm in omni tpe. Et scit q; qui pseuerauerit vsq; in finē hic saluus erit: et gloriatur in labore et dolore. Et cum hieremia dicit. Tribulationē et miseriam inuocabo vt quomodo alius inuocat deum sic sanctus vir et bellator inuictus ad exercēdū se et pbādum tribulationē et miseriam inuenire desiderat.

Incipit plogus in Sophoniam pphetā.

Qradūt hebrei cuiuscūq; pphē pater aut auus ponat i titulo ipos quoz pphās fuisse. Vñ et amos vnū de duodeci pphis: q; dixit: nō sū pphā nec fili⁹ pphete sed pastor capraz vellicās sycomosoz: pñs nomē i titulo nō hñe. Hoc si verū est sophonias propheta qui noie vt ita propheticō et gloriosa maiorū suorū stirpe gnatus est. Habuit. n. pñm chusi/ auū godolia/ pauū amasiā/ attauū ezechia/ et talē quadrigā ipe velut extreme auriga cōpleuit. Nomē sophonie alii speculam alii archanū dñi transfulerunt. Siue igitur specula siue absconditū dñi interpretetur: vtrūq; pphete cōuenit. Df em̄ ad ezechiele fili hois speculatore te posui domui isrl' Iste ergo ppheta q; erat in specula et in sublimib⁹ pstitutus et nouerat mysteria dñi filius erat chusi q; interpretat hūilitas. Hēbat quoq; auū godoliā q; dñ magnitudo dñi et proauū amasiā: qui et ipse vertitur in sermonē dñi: at tauū ezechia q; sonat fortitudo dñi. De fortitudine itaq; dñi nat⁹ est sermo dñi et de smone dñi nata ē magnitudo dñi et de magnitudine dñi nata est hūilitas. vt cū puenerit aliq; ad pfectū dicat qz nō sū dignus vocari apostolus. Et illud i psalis. Dñe nō exaltatū cor meū: neq; elati

27.
sunt oculi mei. Josiā regē iude cui⁹ tpsib⁹ sophonias pphāsse iuenit: deo p oib⁹ regibus iude placuisse historia quarti libri regū et scbi paralyptomenō demonstrat. Josias si sacra q; p su⁹ amō vl' au⁹ manasses i tēplo dei collocauerat delecta pminuisse mōstrat. i qb⁹ et spētē erētia moyse factū cui erroā duct⁹ ppls s' s' s' itōe idolorū detēt⁹ admittat. Idē custodisse pasca et intermissis tpsib⁹ multis sol⁹ celebrasse monstrat. Idē de⁹ p pphāz tpsib⁹ mēozati regis q; puētura erat oñdēs gētib⁹ qd lectōe pphēsis affuturū iudiciū. Pplo dñi isrl' salutē et ciuitati isrlm restau rationē tūc tps tribuēdā textu lectionis denūciat.

Incipit plogus in Ziggeū prophetā.

Hieremias ppheta ob cāz piurū sedechie regis vt historia libri scdi palypoēnō idicat q; fidē pmissas nabuchodonosor regi chaldeoz n̄ suauerat pplz isrl' refert cū mēozato rege isrlm expugnata isrlm captiuū in babilonē fuisse pductū. Scū mēozat⁹ ppls multis tpsib⁹ idolis fuidō et effusōe sāguis inocētū se grauiter ipiāssz volēs de⁹ gnationē vniūsa eiusd' ppli ob cās mēozatas pēit⁹ depire septuagita ānoz captiuitatē eūsd' pplz in regnō chaldeoz statuit sustinere hac ratioe vt ppleto nūero ānoz nou⁹ pplz a mēozatis pctis immunis ad reuocationē isrlm pueniret. Sexagesio itaq; scdo āno regnō chaldeoz subūso q; adhuc octo āni restabāt ad regnādū qd et sexta visio daniel ondit cū ppter cāz sacrilegii qd in ead' visioe pñet fuisse extictū dari⁹ q; medis ipabat vt septima visio danielis ondit mēozat⁹ in regnō successit Cui⁹ pñio āno regni vt decima visio daniel manifestat: daniel supputatis ānis vidēs appropinquare tps reuersionis q; p hieremiā fuerat pmissa orans tā p se q; p populo eand' pmissionē a deo postulabat i pleri cui p gabatē archāgelū in ead' visione iuxta pces eiusd' vniuersa cōpleta esse deus dixit. Nā moziēte supradicto dario rege

medon: et succedete in regno cyro rege p[er]saz: p[er]missione
dei p[er] eund[em] regē p[er] p[ro]ph[et]as isrl̄ in i[er]lm̄ reductū: histo
ria sc̄d̄ lib[ri] paralyomenō t[er]t[er]t[er]iū esdre p[ro]phete p[er]firmat
Quia a p[ro]ph[et]a isrl̄ et seniorib[us] tēplū dei edificari cepisset:
mortuo cyro rege ac regnate dario rege p[er]saz: q[ui] mēozato
cyro successerat: vicine gētes ciuitatis i[er]lm̄ (vt idē es
dras refert) restauratiōnē tēpli et ciuitatis resistēdo ipe
dire cepert. Quia rōe detrit[us] p[ro]p[ter] isrl̄: repatiōnē supra
dicti tēpli dñi necdū iuxta p[er]missionē p[er]cessā eē credebat.
Propter q[ui] sc̄d̄o āno regni mēozati darii regis p[er]saz:
agēs p[ro]ph[et]a a deo missus zojobabel: q[ui] de tribu erat iuda:
q[ui] p[er]tate regni susceptur[us] erat et ih̄m̄ filiū iosedech sūmū
sacerdotē āmonet vt credāt p[er]pleto numero ānoz t[er]ps re
stauratiōis i[er]lm̄ aduenisse. hoc ēt additiōe incredulitatē
p[ro]p[ter] vellēt imitari de quo de[us] p[er] eū dixit. P[ro]p[ter] hic dicit
Hōdū venit r[ati]ō ps vt edificet dom[us] dei. Dia at q[ui] textu bu
ius p[ro]ph[et]ie p[er]tinent/reuersiōnē populi/edificatiōnē tem
pli/reuocatiōnē ciuitatis/obseruatiā sacerdotale/zini
tū regnoz gētium exterarum significant.

Incipit p[ro]logus in Zachariā p[ro]phetam.

Secūdo āno darii regis medon aggeū et zachariā
p[ro]ph[et]asse: lectōes eoz d̄ declarāt. Sz hac de cā ag
ge[us] zacharie i ordie p[ro]ph[et]az p[er]lat[us] eē videt q[ui] euz
duob[us] mētib[us] vt p[er]dictoz lectōes oñdūti p[ro]ph[et]ia p[er]cessisse
inuenit et ad repatiōnē tēpli p[re]cepto dei populū āiāsse vt
esdras refert dicēs. In sc̄d̄o āno darii regis p[er]saz p[ro]ph[et]e
tauerūt aggeus et zacharias fili[us] addo p[ro]phete s[er]u[us] iudeos
q[ui] erāt in iuda et i[er]lm̄: sup[er] isrl̄ in noie dei sup[er] eos. Tunc
surrexerūt zojobabel fili[us] salathiel et ih̄s fili[us] iosedech
et p[ri]ncipes ei[us] inchoauerūtq[ue] edificare domū dei q[ui] est
in i[er]lm̄. Quib[us] cū adessēt p[ro]phete exhortatōe sua adiu
uerūt eos. Mā et p[ro]p[ter] isrl̄ ab imitatōe paternoz delicto
rū p[er] suā admonitiōnē idē p[ro]pheta cupiēs reuocare x[rist]ia

28.
lectione cōprehēsis vsus est. Tūdi nocte: et ecce vir ascē
derat sup[er] equū rubeū et c. Tūdit p[ro]ph[et]a virū equo rubeo
sedentē: et stātē in medio myrtheti vmbrosi cui[us] visiois
hec solutio est. Vir ascēdēs equū rubeū lz angel[us] intelli
gat tñ q[ui] p[er]dicti coloris equū p[er]scēdere visus est: vidictā
languis in eā gentē significat afferēdā q[ui] p[ro]p[ter] isrl̄ in ca
ptiuitatē redegerat. Mā et ysaias p[ro]pheta p[er] ruborē vesti
mētoz inter gētes vidictā cū sāguie a deo p[er]ferēdā demō
strās his x[rist]is vsus ē dicēs. Quis est iste q[ui] venit de edō
tinctis vestib[us] de bosra et c. Stātē vōi medio myrtheti
vmbzatis q[ui] dixit letitiā p[ro]p[ter] affuturā: p[er] myrtheti signi
ficatiōnē voluit designari. Et ligni moyses i leuitico cū
faceret mētiōnē ait accipietis die p[er]ia fruct[us] ligni specio
si vt letitiā p[ro]p[ter] p[er] bñ olentis ligni et speciosi vmbzaciū
demōstraret. Sz hāc visio nē q[ui] liberationē p[ro]p[ter] et vidictā
de adūsariis affuturā demōstrat: ob hoc noctu p[ro]ph[et]a se
vidisse mēozauit: q[ui] p[ro]p[ter] isrl̄ i prima liberatōe de terra
egypti noctu descendisse p[er]stabat cui[us] exēpli q[ui] p[ro]p[ter] p[ro]p[ter]
aliquā p[er]tē se retinerē videbat: liberatio ei[us] d̄ ac reddit[us]
captiuitatis de terra chaldeoz p[er] noctē p[ro]ph[et]e reuelata.

Incipit p[ro]logus in Malachiā p[ro]phetā

Deus p[er] moysē p[ro]p[ter] isrl̄ p[re]cepit sacerdotes taber
naculi sui oi corpalit[er] vitio liberos hostias oi vitio
vacuas sibi offerri. Quib[us] legē suā ad regēdū po
pulū ob hoc dederat vt p[er] sacrificioz oblationē iternūcū
dei et hoiz facti p[ro]p[ter] p[re]ceptis celestib[us] facerēt obedir. Tñ
sacerdotes āgelos dei eē: hoc i loco scriptura testat. Sz
q[ui] tātū muneris grāz p[er]tēneres sup[er]adict[us] p[ro]p[ter] ac sacer
dotes sacrificia vitio detpata ipis crimib[us] atzi pietatib[us]
maculati deo offerre ceperūt. Sz p[er] malachiā p[ro]ph[et]az de
p[ro]p[ter] suū isrl̄ icrepās ait. Dilexi vos dicit dñs. Et dixi
his i quo dilexistinos. Mōnefr erat esau iacob dicit dñs
et dilexi iacob: esau at odio habui. Esau at fratrē iacob

nō itiqua aut spōtanea volūate odio hitū a deo: vel sine
 meriti grā iacob dilectū manifestū est cū fm p̄sciētā suā
 esau qdē effusione fraterni sāguis ꝑcupiscere iacob autē
 in sui cōgnitōe obseruādā legē desiderare cognosceret.
 Cui⁹ rei grā supradicto vs⁹ ē exēplo dicēs. Dilexi iacob
 esau at odio habui. q̄uis ex opib⁹ memoratorū quoz li
 ber geneleos meminit in quo vnusq̄sq̄ eoz futur⁹ erat
 p̄posito manifeste p̄staret vt scriptū est. Creuerūt pue
 ri ⁊ erat esau hō āgreſtis sciēs venari: iacob autē hō sim
 plex manēs i tabernaculo. Itā reliqua q̄ lectōe p̄phenſa
 sūt p̄uaricatōez ppli isrl̄ in obſuādīs sacrificiis deſcre
 pationēq̄ i eū q̄ deos alienos coluerūt: significant.

*Incipit prologus beati hieronymi
 presbyteri in libros Machabeorum*

Machabeoz libri duo p̄notāt pl̄ia iter hebreoz du
 ces gentēq̄ p̄faz pugnā quoz sabbatorū ⁊ nobi
 les machabei ducis triūphos ex cui⁹ noie ⁊ libri
 idē sūt nūcupati. Hec quoq̄ historia ꝑtinet et iclyta illa
 gesta machabeoz fratrū: q̄ sub antiocho rege p̄ sacris
 legib⁹ dira tormēta p̄pessi sūt. Quos mī pia dū diuersis
 suppliciis vrgerētur nō solū non fleuit: s; ⁊ gaudēs hor
 tabatur ad glōriam passionis.

Item alius prologus.

Machabeoz libri licz nō habeāt i canone hebreoz
 tñ ab ecclia iter dīnoz voluminū ānotāt histori
 as. P̄notāt at pl̄ia iter hebreoz duces gētēq̄
 p̄faz pugnā quoz sabbatorū ⁊ nobiles machabei trium
 phos fed⁹ quoz amicitiaz cū romanoz ducib⁹ atz lega
 tionū. Machabei septē fratres ab vna mīre machabea
 noie geniti: custodiētes legē p̄ris traditionē: nō mādu
 cātes carnē porcīnā: ob hoc ab ātiocho rege seuissimo in
 ātiochia martyri gl̄ia corōati sūt cū mīre sua atq̄ septē
 cū magna veneratione ibi quiescunt.

*Incipit epistola beati Hieronymi ad
 Damasū papā in quatuor euāgelistas*

Beatisimo pape damaso hieronym⁹. Nouū op⁹
 me facere cogis ex veteri vt p⁹ exēplaria scriptu
 ray toto orbe dispersa quasi qd̄ arbiter sedeā et qz
 inter se variāt q̄ sūt illa q̄ cū greca p̄ſtiāt xitate: decer
 nā. Pius labor: s; ꝑculosa p̄ſumptio iudicare de ceteris
 ip̄z ab oib⁹ iudicādū senis mutare liguā ⁊ canescētē mū
 dū ad iūta retrahere puuloz. Quis. n. doct⁹ piter vel in
 doct⁹ cū i man⁹ volumē assūperit: et a salua quā semel
 ibibit viderit discrepare qd̄ lectitat: nō statim erūpari vo
 cē me falsariū me clamās eē sacrilegū q̄ audē aliqd̄ i ve
 terib⁹ libris addere mutare corrigere. Aduers⁹ quā iū
 diā duplex cāme p̄solat qd̄ ⁊ tu q̄ sūm⁹ sacerdos es fieri
 iubes ⁊ vey n̄ eē qd̄ variat et maledicoz testionio p̄bat
 Si. n. latis exēplari⁹ fides ē adhibēda: r̄ndēat q̄b⁹ tot
 sūt exēplaria pene quot codices. Sin at xitas ē q̄rēda
 de plurib⁹: cur nō ad grecā originē reuertētes ea q̄ vel a
 vitiosis iterptib⁹ male edita vel a p̄ſuptozib⁹ ip̄tis emē
 data puerſi⁹: vel a librarīs doctozib⁹ aut addita sūt
 aut mutata corrigim⁹? Itēq̄ vō de veteri disputo testa
 mēto qd̄ a septuagita seniozib⁹ i grecā liguā x̄sū: tertio
 gradu ad nos vsq̄ puenit. nō q̄ro qd̄ aqla qd̄ symmach⁹
 sapiāt: quare theodotion iter nos ⁊ veteres medi⁹ ince
 dat. Sit illa x̄a iterptatio quā apli p̄bauerūt ⁊ nouo
 nūcloquoz testamto qd̄ grecū eē n̄ dubiū ē: excepto ap̄to
 matheo q̄ prim⁹ i iudea euāgliū x̄pi hebraicis lris edidit
 Hec certe cū i n̄ro p̄mōe discordat ⁊ diūfos riuuloz tra
 mites ducit vno de fōte q̄rēd⁹ ē. P̄determitto eos codi
 ces quos a luciano ⁊ hesitio nūcupatores paucoz hoim
 asserit puerſa p̄tētio q̄b⁹ vtiq̄ neci veteri iſtrumēto post
 septuagita iterptes emēdare qd̄ licuit: neci nouo p̄fuit
 emēdasse cū multaz liguis scriptura añ trāſlata doceat

falsa eē q̄ addita sūt. Igit̄ hec p̄ns p̄fatūcula pollicetur
quatuor t̄m euāḡlia: quoz ordo ē iste mathe⁹ / marcus /
lucas / iohānes codicū grecoꝝ emēdata collatōe s̄veterē
q̄ ne multū a lectōis latiōe p̄suetudinē discreparēt: ita ca
lamo ipauim⁹ vt his t̄m q̄ sēsū videbāt mutare correctis
reliqua manere pateremur vt fuerāt. Canones quoq̄
quos eusebi⁹ cesariēsis ep̄s alexādrinū secut⁹ amoniū
in decē nūeros ordinauit sicut i greco h̄itur exp̄ssimus.
q̄ si q̄s de curiosis voluerit nosse q̄i euāgelis vel eades
vel vicina vel sola sint eoz disinctōe cognosceret. Magn⁹
si q̄s h̄ic n̄ris codicib⁹ error inoleuit dū q̄d i ead̄ re: ali⁹
euangelista plus dixit: in alio q̄ minus putauerit addi
derūt vel dū eundē sensū alius aliter exp̄ssit: ille q̄ vnū e
quatuor p̄mū legerat: ad ei⁹ exēplū ceteros quoq̄ est
mauerit emēdādos. Cū accidit: vt apud nos mixta sint
oīa r̄ in marco plura luce atq̄ mathei. Rursū in matheo
plura iohānis r̄ marci: r̄ in ceteris reliquoz q̄i aliis pro
pria sūt iueniāt. Cū itaq̄ canones legeris q̄ subiecti sūt
p̄fusiōis errore sublato: r̄ s̄illa oīm scies: r̄ singula sua
queq̄ restitues. In canone p̄io concordēt quatuor. ma
theus / marcus / lucas / iohānes. In sc̄do tres. mathe⁹ /
marcus / lucas. In tertio tres. mathe⁹ / lucas / iohānes.
In quarto tres. mathe⁹ / marc⁹ / iohēs. In quinto duo
mathe⁹ / lucas. In sexto duo. mathe⁹ / marc⁹. In septio
duo. mathe⁹ / iohēs. In octauo duo. lucas / marc⁹. In
nono duo. lucas / iohēs. In decio pp̄ria vnus q̄s q̄ nō
h̄it i aliis ediderūt. Singulis v̄o euāgelis ab vno inci
piēs vsq̄ ad finē libroz dispar nūer⁹ accrescit. Sic nigro
color p̄script⁹ sub se h̄z aliū ex nimio discolorē nūer⁹ q̄ ad
decē vsq̄ p̄cedēs idicat p̄ior nūer⁹ i quo sit canone req̄
rēd⁹. Cū ergo apto codice: v̄bi gr̄a illud siue illd̄ cap̄m
scire volueris cui⁹ canōis sit: statim ex subiecto nūero do
ceberis r̄ recurrēs ad p̄cipia i q̄b⁹ canonū ē disincta con

31
geries eodēq̄ statiz canōe ex titulo frōris suoz to illū quēq̄
rebas nūer⁹ eiu s̄d euāgelii q̄ r̄ ip̄e ex i scriptōe signat iue
nies atq̄ e vicio ceteroz tramitib⁹ i spectis: quos nume
ros e regiōe habeāt adnotabis et cū scieris recurrēs ad
volūa singloꝝ et s̄n̄ moza reptis nūeris quos an̄ signa
ueras repies r̄ loci q̄b⁹ v̄l ead̄ v̄l vicia dixerit. Opto vt i
t̄po valeas r̄ mēineris mei papa b̄t̄stie. Ali⁹ p̄log⁹.
Dures fuisse q̄ euāgelia scripsert. Lucas euāge
lista testat̄ dicēs. Quā q̄d mitti conati sūt ordiare
narrationē rez q̄i nobis p̄plete sūt sicut tradide
rūt nobis q̄ ab iitio ip̄i viderūt s̄monē r̄ misrauerūt ei r̄
perseuerātia vsq̄ ad p̄ns t̄ps monimēta declarāt q̄ a di
uersis auctorib⁹ edita diuersaz heresū fuer p̄cipia vt ē
illud iuxta egyptios r̄ thomā r̄ mathiā r̄ bartholomēū
duodeci quoq̄ ap̄loꝝ r̄ basilidis atq̄ ap̄lis ac reliquoz
quos enūerare lōgissimū ē: cū hec t̄m ip̄ntiaz necesse sit
dicere extitisse quosdā q̄ sine sp̄u r̄ gr̄a dei conati sūt ma
gis ordiare narrationē q̄ histozie texere. Quib⁹
iure p̄t̄ illud p̄p̄eticū coaptari. Ne q̄ p̄ferūt de corde
suo q̄ abulāt p̄ sp̄m suū q̄ dicūt hec dicit d̄ns r̄ d̄ns non
misit eos. De q̄bus r̄ saluator in euāgelio ioh̄is loq̄tur.
Dēs q̄ ante me venerūt fures fuerūt r̄ latrones. Qui ve
nerūt nō q̄ missi sūt. Ip̄e. n. ait. Veniebāt: r̄ ego nō mit
tebaz eos. In veniētib⁹ p̄sūptio temeritatis i missis ob
sequz fuit utis ē. Ecclia aut̄ q̄ d̄ni voce supra petrā fūda
ta est quā iroduxit rex i cubiculū suū: r̄ ad quā p̄ foramē
desertiōis occ̄te misit manū suā s̄illis damule binuloq̄
ceruoz quatuor volūa paradisi i istar eructuās quatuor et
āglos r̄ ānulos h̄z p̄ quos quasi archa testam̄ti r̄ custos
legis d̄ni lignis mobilib⁹ vebit. Pr̄m⁹ oīz mathe⁹ ē pu
blican⁹ cognomento leui q̄ euāgl̄iū i iudea hebreo s̄mōe
edidit ob eoz vel maxie cās q̄ i ihm̄ crediderāt ex iudeis r̄
nequaq̄ legis vmbra descēdēte euāgelii. Vitatē suabāt.

Scd̄s marcus interpres apl̄i petri ⁊ alexandr̄ine ecclesie
primus ep̄us qui dñm quid̄ saluatoꝝ ip̄e non vidit s; ea
q̄ audierat mḡm p̄dicat̄ iuxta fid̄e magis gestoz narra
uit q̄ ordinē. Tertius lucas medic⁹ natione syrus ātio
censis: cuius laus in euāgelio q̄ ⁊ ip̄e discip̄s apl̄i pauli
in achaie bithinieq; ptibus volumē condidit q̄dam alti
us repetens vt ⁊ ip̄e in probemio confitetur audita ma
gis q̄ v̄sa describēs. Ultimus iohānes apl̄s euāgelista
quē ihesus amauit plurimū qui sup̄ pectus dñi recubēs
purissima doctrinaꝝ fluēta potauit: ⁊ qui solus de cruce
meruit audire. Ecce mater tua. Is cū esset in asia: et t̄
tunc hereticoꝝ semina pulularent cherinthi: hebionis ⁊
ceteroz qui negant xpm̄ in carne venisse: quos ⁊ ip̄e in
epla sua antirpos vocat: ⁊ apl̄s paulus frequenter per
cutit coact⁹ est ab oib⁹ pene tunc a se ep̄is: ⁊ multarum
ecclesiaz legationibus: de diuinitate saluatoris altius
scribere ⁊ ad ip̄s (vt ita dicā) dei v̄bum nō tā audaci q̄
felici temeritate p̄cipere vt eccl̄astica narrat historia cū
a scribis cogere vt scriberet ita factuz se respondisse si
in dicto ieiunio in cōe oēs deū de p̄carētur. Quo expleto
reuelatione saturatus in illud p̄hemiu celo veniēs eru
ctauit. In principio erat verbū ⁊ verbū erat apud deū ⁊
deus erat v̄bū: hoc erat in principio apud deū. Nec igit̄
quatuor euangelia multo añ p̄dicta ezechielis quoq; vo
lumē pbat in quo prima visio ita conterit. Et in medio
similitudo quatuor aialiu ⁊ vult⁹ eoz. Facies hois ⁊ facies
leonis ⁊ facies vituli ⁊ facies aq̄le. Quia hominis facies
matheū significat q̄ quasi de hoie exorsus est scriber. Li
ber gn̄atiois ihesu xpi filii dauid filii abrahā. Scd̄a mar
cū in quo vox leonis in heremo rugietis audit. Vox cla
mantis in deserto parate viā dñi: rectas facite semitas ei⁹
Tertia vituli q̄ euāgelista lucā ⁊ zacharia sacerdote sup̄
fisse in itiu p̄figurat. Quarta iohannē euāgelistam: qui

31.
assumptis p̄nis aquile: et ad altiora festinās: de verbo
dei disputat. Cetera q̄ sequūtur in eundē sēsū p̄ficiūt.
Crura eoz recta ⁊ p̄nati pedes ⁊ quocunq; sp̄s ibat:
ibant ⁊ nō reuertebātur ⁊ dorsa eoz pl̄ea ocl̄is ⁊ scitille
has lāpades in medio discurretes ⁊ rotā in rotā in sin
gulis quatuor facies. Vñ ⁊ apocalyp̄sis iohānis post ex
positionē viginti quatuor senioꝝ q̄ tenētes cittharas ⁊ phi
alas adorātes agnū dei introducit fulgura atq; tonitrua
et septē sp̄s discurretes et mare vitreū ⁊ quatuor aialia
plena ocl̄is dicēs. Aial primū sile leoni ⁊ scd̄s sile vitu
lo ⁊ tertiu sile homini ⁊ quartū sile aq̄le volāti. Et p̄
paululū. Plena inq̄t erāt ocl̄is ⁊ requiē n̄ habebant die
ac nocte: dicētia. Scūs. scūs. scūs. dñs deus om̄s qui
erat ⁊ q̄ est ⁊ q̄ vētur⁹ est Quibus cūctis p̄spicue on̄dit̄
quatuor debere tm̄ euāgelia suscipi ⁊ oēs apoch̄yphozū
nenias: mortuis magis hereticis q̄ eccl̄asticis viuis ca
nēdas.

Sequitur p̄logus in Aththeum.

Aththe⁹ cū primo p̄dicass̄ euāgelii i iudea volēs
trāsiri ad gētes prim⁹ euāgelii scripsit hebraice
q̄d scrib⁹ a qb⁹ ibat ad memoriā reliq̄t. Sicut. n.
necesse fuit ad p̄firmationē fidei euāgelii p̄dicare: sic et
cōtra hereticos scribi. Cū at̄ plures euāgelii scripserint
quatuor tm̄ hñt auctoritatis testimonium: q; p̄ quatuor
mūdi ptes fidē nūciāt trinitatis et sūt quasi quatuor ro
te in quadriga dñi q̄ vehit eū p̄ p̄dicationē euāgelii ⁊ ge
nus hūanū quadrifida morte pemprū eoz erat p̄dicatōe
viuificādū vñ ⁊ alioꝝ euāgelia deciderūt nec recepta sūt
q; nolēbāt p̄finitū numerū callari propter virtutē sacra
mētī. Designātur etiā euāgeliste quatuor figuris q̄ non
sunt deceptozie: s; iocūdū mysterii sibi p̄scie. Aththeus
in hoie intelligitur quia circa humanitatē xpi p̄ncipa
liter imorat. Marcus illeone q; agit de resurrectōe. Lu
cas in vitulo agens de sacerdotio. Iohannes in aquila

scribēs sacramēta dīnitatis. Xps X̄o quē describūt: hō
fuit de X̄gine nat⁹. Titul⁹ iūmolatōe. Et eoi resurrectio
ne. Aqla in ascēsiōe. Vel in hoīe hūanitas. In vitulo
sacerdotiū. In leone regnū. In aqla exprimit dīnitatis
sacramētū. Prologus in euāgelīū s̄m Marcum

Marcus euāgelista dei elect⁹: et petri in baptisma
te fili⁹ atq; i dīno s̄mōe discip̄ls sacerdotiūi isrl̄
agēs s̄m carnē leuita: ad fidē xp̄i p̄uersus euan
gelīū i italia scripsit oñ dēs i eo qd̄ r̄ generi suo deberet:
et xp̄o. Nā iitū p̄cipiū i voce p̄phetice exclamatis i i
tuēs ordinē leuitice electōis oñdit vt p̄dicās p̄destinatū
iobānē filiū zacharie i voce āgeli ānūciātis emissū nō so
lū X̄bū carnē factū s; r̄ corpus dñi in oīa p̄ X̄bū dīne vo
cis aiatū in iitio euāgelice p̄dicatōis oñderet vt q̄ hecle
gēs sciret cui iitū carnis in dño r̄ ihesu adueniētis ha
bitaculū caro deberet agnoscere atq; i se X̄bū vocis qd̄
in consonantibus p̄diderat inueniret. Deniq; cū p̄fecti
euangelīū opus intrans r̄ a baptismo dñi p̄dicare deum
inchoans non laborauit natiuitatē carnis quā in prior
ibus viderat dicere: s; totius exprimēs expositionē desti
nūey ieiunii tēptationē diaboli / p̄gregationē bestiarū.
et misterīū p̄tulit angeloz vt insituēs nos ad intelligē
dū singula in breui cōpingēs nec auctoritatē facte rei de
meret r̄ p̄ficiendi opis plenitudinē nō negaret. Deniq;
amputasse sibi post fidē pollicē dī vt sacerdotio reprob⁹
haberēt: s; tñ cōsentīēs fidei p̄destinata. potuit electio
vt nec sic in ope verbī p̄deret: quod p̄ci⁹ meruerat in ge
nere. Nā alexādie ep̄s fuit. Cuius p̄ singula opus fuit
scire r̄ euāgelīū in se dicta disponere r̄ disciplinā legis in
se agnoscere r̄ diuinā i carne dñi intelligere naturā. Que
in nos primū req̄ri oportet: dehinc i q̄sita volumus agno
sci habētes mercedē exhortatōis qm̄ q̄ plantat r̄ q̄ rigat
vnū sunt: qui autē in cremētū p̄stat: deus est.

Incipit prefatio beati Hieronymi
presbyteri in euāgelīū s̄m Lucam

Lucas syrus natione antiochensis: arte medicus:
discip̄ls ap̄loz: postea paulū secut⁹ vsq; ad p̄sū
mationē ei⁹ seruīēs dño sine crimie. Nā neq; v
torē vnq; hñs neq; filios septuagita r̄ quatuor ānoz o
bit i bythinia: plen⁹ spū scō. Qui cū iā scripta essēt euā
glia p̄ matheū qd̄ ē i iudea p̄ marcū at i italia / sctō istigā
te spū i achae ptib⁹ hoc scripsit euāgelīū significās etiā
ip̄e i p̄cipio an̄ suū alia eē descripta Cui extra ea q̄ ordo
euāgelice dispositōis exposcit ea maxie necessitas labo
ris fuit: vt primū grecis fidelib⁹ oī p̄phetatōe vēturi in
carnē dei xp̄i manifestata hūanitate: ne iudaicis fabulis
attētū solo legis desiderio tenerēt vel ne hereticis fabu
lis r̄ stultis sollicitatōib⁹ seducti exciderēt a X̄itate ela
boraret dehinc vt i p̄cipio euāgelīi iohis natiuitate p̄sūp
ta cui euāgelīū scriberet r̄ i quo electus scriberet indica
ret p̄stās i se cōpleta eē q̄ essēt ab aliis i choata. Cui iō
p⁹ baptismū filiū dei a p̄fectōe gñatōis i xp̄o iplete: repe
tēde a p̄cipio natiuitatis hūane ptās p̄missa ē vt req̄rēt
b⁹ demonstraret i quo apphēdēs erat p̄ nathā filiū dauid
itroitu recurrētis i deū gñatōis admissio de sp̄abilis dei
p̄diās i hoīb⁹ xp̄z suū p̄fecti op⁹ hoīs redire i se p̄ filiū fa
ceret q̄ p̄ dauid p̄z veniētib⁹ iter p̄bebat i xp̄o Cui luce
nō imerito ē scribēdoz actū ap̄loz ptās i misterio dat
vt deo i deū plēoz filio p̄ditōis exticto orōe ab ap̄lis sc̄tā
sorte dñi electōis nūer⁹ p̄pleret Sic p̄ paul⁹ p̄sumatōnē
ap̄licis actib⁹ daret quē diu p̄tra st̄llū recalitrātē dñs e
legit. Nō r̄ legētib⁹ ac req̄rētib⁹ deū r̄ si p̄ singlā expe
diri a nobis vtile fuerat sc̄iēs tñ q̄ opantē agricolā opoz
teat primū de fructib⁹ suis edere vitauim⁹ publicā curi
ositatē ne n̄ tā volētib⁹ deū demonstrare vidēmur q̄ fasti
ditib⁹ p̄didisse. Incipit p̄bem̄ b̄tiluce i euāglīū suū

Quoniam quid multi conati sunt ordinare narra-
 tiones que in nobis complete sunt reru sicu tra-
 diderunt nobis qui ab initio ipsi viderunt et ministri
 fuerunt sermonis: visum est et mihi affecuto oia a principio
 diligenter ex ordine tibi scribere optime theophile: vt co-
 gnoscas eorum scripturarum de quibus eruditus es veritatem.

*Incipit prologus in euangelium
 secundum Iohannem.*

Hic est iohannes euangelista vnus ex discipulis domini
 qui virgo a deo dilectus est: quem denuptus volen-
 tem nubere vocauit deus. Cui virginittatis in hoc
 duplex testimonium datur in euangelio quod et per ceteris dilectus
 a deo dicitur et huic matrem suam pedes in cruce comen-
 dauit dominus vt virginem virgo seruaret. Denique manife-
 stans in euangelio quod erat ipse incorruptibilis verbi opus
 inchoans: solus verbum carne factum esse: nec lumen a te-
 nebris comprehensum fuisse testatur: primum signum ponens
 quod in nuptiis fecit dominus ostendens quod ipse erat: vt legenti-
 bus demonstraret quod vbi dominus inuitatus sit deficere nup-
 tiarum vinum debeat: et veteribus imutatis noua oia que
 a christo instituuntur appareant. Hoc autem euangelium scripsit
 in asia posteaque in pathmos insula apocalypsim scripse-
 rat: vt cui in principio canonis incorruptibile principium
 prenotatur in genesis: ei etiam incorruptibilis finis per vir-
 ginem in apocalypsi redderet: dicente christo: ego sum alpha
 et omega. Et hic est iohannes: qui sciens superuenisse die recessus
 sui conuocatis discipulis suis in epheso per multa signorum
 experimeta promens christum: descendens in defossum sepul-
 ture sue locum facta oratione: positus est ad patres suos:
 tam extraneus a dolore mortis quam a corruptione carnis in-
 uenit alienus. Tunc post omnes euangelium scripsit et hoc scriptum
 debebat. Quorum tamen vel scriptorum temporis dispositio vel libro-
 rum ordinatio ideo a nobis per singula non exponitur:

vt sciendi desiderio collato et querentibus fructus laboris
 et deo magisterii doctrina seruetur.

*Incipit prefatio sancti Hieronymi
 in omnes epistolas Pauli.*

Divinum queritur quare post euangelia que supple-
 mentum legis sunt et quibus nobis exempla et precepta
 viuendi plenissime digesta sunt: voluerit apostolus
 has epistolas ad singulas ecclesias destinare. Hac autem
 causa factum videtur: vt scilicet initia nascentis ecclesie nouis
 causis existentibus preueniret: et vt pernitia atque orientia re-
 secaret vitia, et post futuras excluderet questiones exem-
 plo prophetarum qui post editam legem moysi in qua omnia dei
 mandata legebantur, nihilominus tamen doctrina sua redi-
 uina semper populi comprehendere peccata: et propter exemplum
 viuendi libros ad nostram etiam memoriam transmiserunt.
 Deinde queritur. Cur non amplius que decem epistolas ad
 ecclesias scripserit. Decem sunt. nam cum ea que dicitur
 ad hebreos. Nam reliqua quatuor ad discipulos: speciali-
 ter sunt porrecte. Ut ostenderet nouum non discrepare: a
 veteri testamento: et se contra legem non facere moysi. Ad
 numerum primorum decalogi mandatorum suas epistolas desti-
 nauit, et quot ille preceptis a pharaone instituit libera-
 to: totidem hic epistolas a diaboli et idolatrie seruitute docet
 acquisitos. Nam et duas tabulas lapideas duorum testame-
 ntorum figuram habuisse viri eruditissimi tradiderunt. Epi-
 stolam sane que ad hebreos scribitur quidam pauli non esse
 correpte nouit eo quod non sit eius nomine titulata et propter
 sermonis skillis distantiam sed aut barnabe iuxta tertu-
 lianum aut luce iuxta quosdam vel certe clementis disci-
 puli apostolorum et episcopi romane ecclesie post apostolos ordina-
 ti. Qui respondendum est si propterea pauli non erit: quia
 eius non habet nomen ergo nec alicuius erit quoniam nullius
 nomine titulatur. Quod si inconueniens absurdum que est

34.
ipsius magis esse credenda est: que tanto doctrine sue fulget eloquio. Sed quoniam apud hebreorum ecclesias quasi de scriptor legis falsa suspitione habebatur: noluit tacito nomine de figuris legis et veritate christi, reddere rationem ne odium hominis in fronte pertinaciter utilitatem excludent lectionis. Non est sane mirum si eloquentior videatur in proprio, id est hebreo quam in peregrino, id est in greco quo ceterae epistolae sunt scriptae sermone. Adouet etiam quosdam quare romanorum epistola in primo sic posita: cum eam non primo scriptam ratio manifestet. Nam hanc se proficiscente hierosolymam scripsisse testatur cum corinthios et alios iam ante ut misterium quod secum portaturus erat colligeret litteris adhortatus sit. Quasi et intelligi quidam voluerunt ita omnes epistolas ordinatas: ut prima poneretur quaeuis posterior fuerit destinata ut per singulas epistolas gradibus ad perfectiora veniretur. Romanorum namque plerique tam rudes erant: ut non intelligerent dei se gratia et non suis meritis esse saluatos: et ob hoc duo inter se populi conflictarent. Idcirco illos indigere asserit corrigi: vitia gentilitatis priora commemorans. Corinthiis autem iam dicit scientiae gratiam esse concessam et non tam omnes increpat: quoniam cur peccantes non increpauerunt: reprehendit: sicut ait. Auditur inter vos fornicatio. Et iterum. Congregatis vobis cum meo spiritu: tradere huiusmodi satanae. In secunda vero laudantur et ut magis ac magis proficiant commendentur. Galathae vero iam nullius criminis arguuntur: nisi hoc tantum quod calidissimis pseudo apostolis crediderunt. Ephesii sane nulla reprehensione: sed multa laude sunt digni quod fide apostolicam seruauerunt. Philippenses etiam multo magis collaudantur: qui nec audire quidem falsos apostolos voluerunt. Thessalonicenses nihilominus in duabus epistolis omni laude prosequitur: eo quod non solum

fidem inconcussam seruauerint veritatis sed etiam in persecutione civium fuerint constantes inuerti. Collosumenses autem tales erant ut cum ab apostolo visis corporaliter non fuissent hac laude digni haberentur. Et si corpore inquit absens sum sed spiritu vobiscum sum gaudens: et videns ordinem vestrum Debe hebreis vero quid dicendum est: quorum thessalonicenses quae plurimum laudati sunt imitatores facti esse dicuntur. Sicut ipse ait. Et vos fratres imitatores facti estis ecclesiarum dei quae sunt in iudea. Eadem nam passi estis et vos conturbulibus vestris quae et illi a iudeis. Apud ipsos quoque hebreos eadem commemorat dicens. Nam et vinctis compassi estis: et rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis cognoscentes vos habere meliorem et manentem substantiam.

Incipit prologus spiritualis in epistola ad Romanos.

Romani sunt qui ex iudeis et gentibus crediderunt. In superba contentione volebant se alterutrum supponere. Nam iudei dicebant. Nos sumus populus dei quos ab initio dilexit et fouit: nos circumcisi ex genere abraham sanctae descendimus ex stirpe: et notus retro apud iudeam terram deus. Nos de egypto signis dei et virtutibus liberati: mare sicco pertransiimus pede: cum inimicos nostros grauissimi fluctibus inuolueret. Nobis pluit manna dominus in deserto et quasi filiis suis celeste pabulum ministravit. Nos die noctuque in columna nubis ignisque praecessit: ut nobis in iuio iter ostenderet. Atque ut cetera eius circa nos inmensa beneficia taceamus: nos soli digni fuimus dei legem accipere: et vocem dei loquentis audire eiusque cognoscere voluntatem. In qua lege nobis promissus est christus ad quos et ipse se venisse testatur est dicens. non veni nisi ad oues quae perierant domus israel cum vos canes potius quam homines appellauerit. Equum ne ergo est ut idola hodie deserentes quibus abiectio deseruistis nobis apparemi et non potius in profelitorum locum ex legis auctoritate et consuetudine deputemini? Et hoc ipsum non merebamini nisi

q: larga semp dei clemētia voluit vos ad nrām imitatio
 nē admittere. Gētes etiā ecōtrario rīdebāt. q̄to. n. ma
 iora erga vos dei bñificia narraueritis tāto maioris vos
 crūnis reos eē mōstrabit. Sp. n. his oib⁹ extitistis in
 grati. Nā ip̄s pedib⁹ qb⁹ aridū mare trāsistis: ludēba
 tis añ idola q̄ fecistis: et ip̄o ore quo paulo añ ob necē ad
 uersarioꝝ dño cātaueratis simulacra vobis fieri propo
 scitis illis oculis quibus venerādo deū in nube vel igne
 conspīcere solebatis: simulacra intuebamini. **M**arina
 quoq; vobis fastidio fuit: ⁊ semp in deserto contra dñm
 murmurastis ad egyptum vñ vos manu valida eiecerat
 redire cupientes. **Q**uid plura? Ita patres vestri crebra
 prouocatione dñm irritauerūt vt oēs in heremo morerēt
 nec plus ex senioribus eoz q̄ duo hoies terrā repromissi
 onis intrarēt. **S**ed quid antiqua replicamus: cū etiam
 si illa minime fecissetis de hoc solo nemo vos dignos ve
 nia iudicaret q̄ dñm xpm̄ prophetaꝝ semp vobis vocib⁹
 repromissū non solū suscipere nolustis: sed etiam morte
 pessima pemistis. **Q**uē vt nos cognouimus statim credidi
 mus: cū nobis de eo antea non fuerit predicatū. **U**n̄ pro
 batur: q̄ idolis seruiuimus: non obstinationi mētis: s;̄
 ignorantie deputandū. **Q**ui. n. cognitū illico sequimur
 olim vtiq; seq̄remur si antea cognouissemus. **S**ic autē
 vos de gn̄is nobilitate iactatis quasi non moꝝ imitatio
 magis q̄ carnalis natiuitas filios vos faciāt esse factoz.
Deniq; esau ⁊ ismahel cū de stirpe sint abrahe mīme tñ
 in filijs reputantur. **H**is tāliter altricatib⁹: ap̄ls seme
 diū interponēs ita pt̄iū dirimit q̄stiones vt neutrū eozū
 sua iusticia salutē meruisse p̄firmet: ā bos vero p̄p̄os ⁊
 sciēter ⁊ grauitē deliq̄sse. **J**udeos q̄dē q̄ p̄p̄uaticatio
 nem legis deū inhonorauerint: gētes No q̄ cū cognitus
 de creatura creatorē vt deū debuerint venerari gloriā
 eius in manu facta mutauerit simulacra vtrosq; etiam

similiter veniam consecutos: equales esse verissima ra
 tione demonstrat: presertim cū in eadē lege predictū sit
 et iudeos ⁊ gētes ad xpi fidē vocādos esse. **Q**uāobzē vi
 cissim eos humilians ad pacē et concordia cohoratur.

Incipit prologus in p̄amam
 epistolam ad Corinthios.

Epistola p̄ama ad corinthios multas causas di
 uersasq; cōplectitur. **Q**uarū p̄tem relatione fra
 trum cognouit ap̄ls. **P**artim ip̄soꝝ corinthioꝝ
 sunt lris indicate. **N**onnullas vero pro officii sui cura:
 aut ordinat aut emendat: et variis curationibus medet
 diuersa infirmitate languentibus. **N**ā apud eos p̄amū
 curatur dissensionis vitium quod multi p̄seudo ap̄loꝝ
 intulerunt: vnitatem scindentes ecclesie: vt prop̄iū no
 minis facerent sectatores quod his exprobratur verbis
 apostolus. **H**oc autem dico: q̄ vnusquisq; vestrū dicit
Ego quidem sum pauli: ego autē apollo: ego vero cephe
 ego autem chasti. **E**t oblique horum se dicit facere no
 minum mentionē: vt multo magis erubescant id se fa
 cere sub falsoꝝ ap̄loꝝ nominibus: quod etiam si sub
 pauli et petri fiet nomine displiceret. **S**ecūda causa ei⁹
 inducitur qui paterne oblitus reuerētie v̄ozem sibi nō
 erubuit facere de nouerca. **Q**uod facinus licet fornicā
 tionem appellauerit ap̄lus: tamen ita condēnauit vt in
 vitionem facti auctorem talis operis diabolo iudicauē
 rit deputandum: imposta iudicioꝝ ⁊ litiū tertiā que
 stione. **Q**uarto loco matrimonioꝝ ⁊ litiū tertiā que
 stione. **Q**uinto loco virginis consilium velut e vicino con
 iungitur. **S**exto loco de escharum licentia disputatur.
Septimo atq; octauo loco de attondendo viris ⁊ mulie
 ribus velando capite: ac sacramentoꝝ coione precipi
 tur. **N**ono loco emulatio que diuersitate donozum spi
 ritualiū nascatur sub exemplo membroꝝ et corporis

castigatur. Decimo resurrectionis spes multis et argu-
mentis et rationibus approbatur. Ultimo de colligen-
dis ad necessitatem sanctorum nomine caritatis cura vel
edificatio cultui imponitur. Interferuntur his pauce
que aut (ut quibusdam videtur) pendent ex superioribus
aut habet licet proprias tamen paruulas actiones.

Incipit prologus in secundam
epistolam ad Corinthios.

In secunda ad corinthios epistola quasi in parte su-
periori post tribulationum suarum relationes red-
dit causas quare ad eos secundo non ierit quam non
leui mutatione consilii fecisse se asserit: sed ne aduentu
suo tristitiam icurreret cum in peccato permanere discipu-
los repperisset deinde post agnitos fructus penitentie
reconsiliat eum ecclesie quem in prima propter fornicatio-
nem a consortio sanctorum iusserat amoueri. Tertio contra
pseudo apostolos officii sui dignitatem tuetur et no-
uitestamenti ministros tanto ante ire gratia ostendit quam
to euangelium est lege prestantius immoratur etiam in
causa illa plurimum quam breuiter in prima contigerat ut
prompto ac libentia animo necessaria presentis vite non
habentibus largiantur et utilitate spiritualis commer-
tium commutent presentia cum futuris atque abundantia
sua sanctorum inopiam supleant ut vicissim eorum in-
opia sanctorum abundantia supleatur. In fine repetit
quod superius contra pseudo apostolos egerat et iacta-
tionem eorum predicationesque de se gloriosas vel colla-
ta antiquitate generis vel cathalogo iniuriarum ac peri-
culorum suorum euacuat dicitque eos operarios subdo-
los qui ad imitationem sathane transfigurarentur in apo-
stolos christi sub predicationis spe lucra pecuniaria que
que sectantes.

36.
Incipit prefatio sancti Hieronymi
presbyteri in librum Actus apostolorum.

Quoniam psalmista abulabunt de virtutibus in vir-
tutes post apostoli pauli epistolas dudum vno
vobis volumine translatas domon et rogatione
carissimi actus apostolorum compellit ut transferam
in latinum quem librum nulli dubium est a luca antiocheno
arte medico qui post ea in seruis paulo apostolo christi
factus est discipulus fuisse editum. Ceruices premit im-
posita sepius oneris magnitudo: quia studia inuidorum
reprehensione digna putant ea que scribimus. Illorum
nunc odio et detractio iuuante christo meum silebit
eloquium. Actus apostolorum nudam quidem videtur
sonare historiam: et nascentis ecclesie infantiam texere
sed si nouerimus scriptorem eorum lucam esse medicum:
cuius laus est in euangelio: animaduertimus pariter omnia
verba illius: anime languentis esse medicinam.

Item alius prologus.

Lucas antiochenis natione syrus: cuius laus in
euangelio canitur: apud antiochiam medicine
artis egregius: et apostolorum christi discipulus fuit: po-
stea usque ad confessionem pauli secutus apostolum: sine cri-
mine in virginitate permanens: deo maluit seruire. Qui
septuaginta et quatuor annos etatis agens in bithynia
obit plenus spiritu sancto: quo instigante in achaie parti-
bus euangelium scribens grecis fidelibus incarnationem
domini fidei narratione ostendit: eundemque et sirpe dauid
descendisse monstrauit. Cui non merito scribendorum
actuum apostolorum potestas in ministerio datur: ut deo
in deum plenus: et filio peccationis extincto oratione ab apo-
stolis facta: sorte officii electionis numerus compleretur.
Sicque paulus consumationem apostolicis actibus daret quod diu
contra stimulum calcitrantem dominus elegerat. Quod legentibus

et requirētibus deū breui potius volui ostēdere sermōe
q̄ proluxius aliquid fastidientibus prodidisse: sciens q̄
operātem agricolā oporteat primū de suis fructibus
edere. Quē ita diuina subsecuta est grā: vt nō solū cor
poribus: sed etiā aiabus: eius proficeret medicina.

Incipit prologus in septē epl̄as canonicas

Quoniam ita est ordo apud grecos qui integre sapiūt
fidēq̄ rectam sectantur epl̄arū septē que cano-
nice nūcupantur: sicut in latinis codicibus inue-
nitur vt quia petrus est primus in ordine ap̄toꝝ: p̄ime
sint etiā eius ep̄stole in ordine ceterarū. Sed sicut euā-
gelistas dudū ad veritatis lineā correximus ita has pro-
prio ordini deo iuuante reddidimus. Est. n. prima earū
vna iacobi / due petri / tres iohannis / et iude vna. Que si
sicut ab eis digeste sunt: ita quoq̄ ab interpretibus fide-
liter in latinū verterētur eloquiū: nec ābiguitatē legen-
tibus facerent: nec sermonū sese varietas impugnet
illo p̄cipuo loco vbi de vnitate trinitatis in p̄ima iohis
ep̄stola positū legimus: in qua etiā ab infidelibus trāf-
latoꝝ multum erratū esse a fidei veritate cōperim⁹
triu t̄mmodo vocabula: hoc est aque sanguinis et spirit⁹
in ipsa sua editione ponētibus: et patris verbiq̄ ac sp̄s
testimoniū omittētibus. In quo maxime et fides catho-
lica roborat: et p̄is et filii et sp̄s sc̄i vna diuinitas substā-
tia p̄probat. In ceteris vero epl̄is quātū a n̄ra alioꝝ di-
stet editio: lectoris prudētie derelinquo. Sz tu X̄go xp̄i
eustochiū dū a me ip̄sius scripture veritate inq̄ris meā
quodamō senectutē iudoy dētibus corrodēdā exponis
qui me falsariū corruptoꝝq̄ sc̄āz p̄nūciant scripturaz
Sz ego in tali ope nec emuloꝝ meoꝝ iudētiā p̄imesco:
nec sc̄e scripture veritatē poscētibus denegabo.

Incipit prologus in Apocalypsim
beati Iohannis apostoli.

Omnēs qui pie volunt viuere in xp̄o sicut ait apo-
stolus p̄secutionem patient̄ iuxta illud. Sili acce-
dens ad seruitutē dei sita in timore et p̄parat̄ aiā
tuā ad temptationem. Tēptatio nāq̄ est vita hois super
terrā. Ne aut̄ fideles deficiant in his cōsolatur eos d̄ns
atq̄ cōfirmat dicens. Vobiscū sum vsq̄ ad cōsumationē
seculi: et nolite timere pusillus grex. Propterea vidēs
deus pater tribulationes quas passura erat ecclesia ab
ap̄tis fundata supra petram xp̄m vt minus timeatur di-
sposuit vna cū filio et spiritu sancto eas reuelare. Reue-
lauit aut̄ tota trinitas xp̄o secundum humanitatem. X̄ps
vero iohanni per angelū. Iohannes ecclesie: de qua re-
uelatione hunc librum cōposuit. Unde et liber iste apo-
calypsis: dicitur. i. reuelatio: quia hic continentur que
deus reuelauit iohanni et iohānes ecclesie quāta scilicet
ecclesia passa sit in tempore p̄mitiuo: et nunc patiat̄:
et nouissime tēporibus antichristi passura sit quādo tan-
ta erit tribulatio vt si fieri potest etiam moueātur electi
Et que pro his et nunc et in futuro premia sit susceptu-
ra vt quos denunciata supplicia terrent p̄missa p̄mia
letificent. Ideo iste liber inter reliquas scripturas noui
testamenti prophetie nomine censetur que aliis est ex-
cellentioꝝ prophetiis. Sicut. n. nouum testamētum p̄-
stat veteri euāgelium legi: ita hec prophetia prophetiis
veteris testamēti: quia de christo et ecclesia magna ex
parte iam adimpleta sacra denunciat. Celestiam ideo:
quia cum aliis vnifaria: isti tripharia data est prophetia
similis scilicet p̄terito et presenti et futuro. Ad cui⁹ cō-
firmandam auctoritatem occurrit etiam auctoritas mittē-
tis deferentis et accipientis. Admittentis sc̄z trinitatis et
deferentis sc̄z angeli: et accipientis sc̄z iohannis. Cum
autem iohanni hec in visione fuerit reuelata et sint tria
genera visionū sub quo genere contineatur videndū est

38.
Hic enim alia corporalis: quando videlicet corporali-
bus oculis aliquid videmus. Alia spiritualis seu ima-
ginaria cum videlicet dormientes vel vigilantes ima-
gines rerum cernimus quibus aliquid significatur: si-
cut vidit pharao spicas: et moyses rubum ardere: ille dor-
miens: iste vigilans. Alia intellectualis: quando vide-
licet spiritu sancto reuelante intellectui mentis verita-
tem mysteriorum: sicut est captiuus: quando vidit ioha-
nes que in hoc libro referuntur. Non enim figuras tan-
tum spiritu vidit: sed et earum significata mente intel-
lexit. Vidit autem iohannes et scripsit in pathmos in-
sula relegatus a domitiano in exilio principe impissimo.
Hac enim ad scribendum compellente causa quia dum
exul teneretur a domitiano in pathmos insula: in eccle-
siis quibus preerat multa pullularunt atque inoluerunt
vitia atque diuerse hereses. Erant enim quidam heretici
ibi dicentes christum non fuisse ante mariam: quia tem-
poraliter de ea natus erat: quos iohannes in principio
euangelii sui redarguit dicens. In principio erat ver-
bum. Et in hoc libro cum dicit: alpha et o. i. principium
et finis. Dicebant etiam quidam ecclesiam pondere tri-
bulationum ante finem seculi desitiram: et pro labore
non premium eternum suscepturam. Horum ergo erro-
res volens destruere iohannes: ostendit christum prin-
cipium esse et finem. Unde ysaias. Ante me non est for-
matus deus: et post me non erit. Et ecclesiam per exer-
citiis tribulationum non desinere: sed proficere: et per
his brauium eternum recipere. Scribit autem iohannes
septem ecclesiis asie et earum septem episcopis de pre-
dictis instruens et per eam totam generalem ecclesiam
docens. Est itaque materia iohannis in hoc opere status
specialiter asiane ecclesie: nec non et totius videlicet que

in presenti patitur: et in futuro receptura sit. Intentio
vero eius est monere ad patientiam que seruanda est:
tum quia breuis labor: tum quia premium magnus. Mo-
dus tractandi talis: primo premitit prologum et salu-
tationem ubi reddit auditores benignos et attentos:
quo premissis accedit ad narrationem. Ante narratio-
nem vero ostendit christum esse ab eterno sine principio
et fine. Inducens ipsum loquentem. Ego sum alpha et
o. i. principium et finis. Postea accedens ad narratio-
nem distinguit septem visiones: quibus terminatis iste
liber consummatur. Premitit autem prologum dicens
Apocalypsis ihesu christi: subaudis hic est: sicut in aliis
visio ysaię hec est: et parabole salomonis.

Incipit alius prologus
in Apocalypsin.

Iohannes apostolus et euangelista a christo ele-
ctus atque dilectus: in tanto amore dilectionis ver-
berior habitus est: ut in cena supra pectus eius re-
cumberet: et ad crucem astanti soli matrem propriam
commendasset: ut quem nubere volentem ad amplexus
virginitatis ascuerat: ipsi etiam custodiendam virgi-
nem tradidisset. Hic itaque cum propter verbum dei et te-
stimonium ihesu christi in pathmos insulam sortiretur
exilium: illic ab eodem apocalypsis preostensa descri-
bitur: ut sicut in principio canonis id est libri geneleos
in corruptibile principium prenotatur: ita etiam incor-
ruptibilis finis per virginem in apocalypsi redderetur
dicentis. Ego sum alpha et o: initium et finis. Hic est
iohannes: qui sciens superuenisse sibi diem egressio-
nis de corpore: conuocatis in epheso discipulis descendit

in defossam sepulture sue locum: orationeq; completa
reddidit spiritum: tam a dolore mortis fact⁹ extrane⁹:
q̄ a corruptione carnis noscitur alienus. Cuius tamen
scripture dispositio vel libri ordinatio ideo a nobis per
singula non exponitur: vt nescientibus inquirendi de
fideriū collocetur: et querentibus laboris fructus ⁊ deo
magisterii doctrina seruetur.

Expliciunt prologi diui Hieronymi in Bibliam
Parisius In campo gaillardo a Guidone Per
catoris Impressi. Anno a redemptione humani
generis. Milleesimo quadringentesimo nonage
simo quinto. Duodecimo mensis Martii.

in defossum sepulture sue locum: orationeque completa
reddidit spiritum: tam a dolore mortis factus extraneus:
quam a corruptione carnis noscitur alienus. Cuius tamen
scripture dispositio vel libri ordinatio ideo a nobis per
singula non exponitur: ut nescientibus inquirendi de
fiderium collocetur: et querentibus laboris fructus et deo
magisterii doctrina seruetur.

Expliciunt prologi diui Hieronymi in Bibliam
Parisius In campo gaillardo a Guidone Aber
catoris Impressi. Anno a redemptione humani
generis. Millesimo quadringentesimo nonage
simo quinto. Duodecimo mensis Martii.

